

ДОКУМЕНТЫ И МАТЕРИАЛЫ К ПРАКТИЧЕСКИМ ЗАНЯТИЯМ ПО КУРСУ

Текст Березневих статей 1654 р. (Российский вариант)

Бьютъ челомъ великому государю царю и великому князю Алексѣю Михайловичу, всеа Великія и Малыя Росіи самодержцу, и многихъ государствъ государю и обладателю, его царскаго величества подданные Богданъ Хмельницкой, гетманъ войска Запорожского и весь міръ христіанскій російскій, чтобъ его царское величество пожаловаль ихъ тѣмъ, о чемъ посланники ихъ бити челомъ учнуть, а они его царскому величеству во всякихъ его государскихъ повелѣньяхъ служити будутъ во вѣки. Бють чоломъ великому государеві цареві і великому князеві Олексію Михайловичу, всеі Великоі і Малоі Росіі самодержцеві і многихъ державъ государеві й обладателеві піддані його царського величества Богданъ Хмельницький гетьманъ Запорізького війська і весь миръ християнський руський, аби його царське величество пожалувавъ їхъ тимъ (давъ їмъ те), про що битимуть чоломъ (проситимуть) посланники їхъ, а вони його царському величеству служитимуть во-віки в усімъ що їмъ государъ повелить.

1. Чтобъ въ городѣхъ урядники были изъ ихъ людей обираны къ тому достойные, которые, должны будутъ поддаными царского величества урезати и доходы всякіе, въ правду, въ казну царскаго величества отдавати, для того, что царского бѣ величества воевода пріѣхавъ учаль права ихъ ломать и уставы какіе чинить, и то бѣ имъ было въ великую досаду; а какъ тутошніе ихъ люди гдѣ будутъ старшіе, то они противъ правъ своихъ учнуть исправлятца. 1. Щобъ по містахъ урядники були обирані зъ людей того гіднихъ, будутъ вони повинні піддаными царського величества правити, і всякі доходи по правді віддавати до казни. А то тому, що воевода царського величества, приїхавши, почавъ би права їхъ ламати і якісь устави заводити, і то було б (Українцямъ) прикро; а якъ будутъ старшини місцеві, свої люди, то вони будутъ поводитися згідно зъ місцевими правами.

И сей статьѣ царское величество пожадоваль-велѣль быти по ихъ челобитью. А быти бѣ урядникомъ, въ городѣхъ: войтамъ, бурмистромъ, райцамъ, лавникомъ, и доходы всякіе денежные и хлѣбные собирать на царское величество и отдавать въ его государеву казну тѣмъ людямъ, которыхъ царское величество пришлетъ; да тѣмъ же прислаиннымъ людямъ, кого для тоѣ сборные казны царское величество пришлетъ, и надъ тѣми сборщиками смотреть, чтобъ дѣлали правду. Що до сеі статті царське величество пожалував-велівъ бути по їхъ прошенню. Мають по містахъ бути урядниками вїйти, бурмистри, райці, лавники, і доходи всякі грошеві і хлїбні збирати на царське величество й віддавати до государевого скарбу тимъ людямъ, котрихъ прише царське величество. І ті прислані люде, котрихъ царське величество

пришле до того збору грошей, мають доглядати зборщиків, щоб робили по правді.

2. Писарю войсковому чтобъ по милости царского величества 1000 золотыхъ полскихъ для подписковъ давать, а на судей войсковыхъ по 300 золотыхъ полскихъ, а на писаря судейского по 100 золотыхъ полскихъ, на писаря да на хоружего полкового по 50 золотыхъ, на хоружего сотницкого 30 золотыхъ, на бунчужного гетманского 50 золотыхъ. 2. Писареві військовому по милости царського величества щоб давано 1000 золотих польських на підписків (канцеляристів). на судей військових по 300 золотих польських, на писаря судейського по 100 зол. польських, на писаря й хорунжого по 50 зол., на хорунжого сотенного по 30 зол., на бунчужного гетьманського 50 зол.

Царское величество пожаловаль, велѣль быть по ихъ челобитью; а давать тѣ деньги изъ тамошнихъ доходовъ. Царське величество пожалував, велів бути по їх проханню; а давати ті гроші з тамошніх доходів.

3. На писаря и на судей войсковыхъ, на 2 человекъ, и на всякого полковника и на ясауловъ войсковыхъ и полковыхъ чтобъ по мельницѣ было, для прокормленья, что расходъ имѣють великой. 3. На писаря і на судей військових, на 2 чоловіка, і на всякого полковника, осаулів військових і полкових щоб було по млину, для прогодовання, тому що несуть великі видатки.

Царское величество пожаловаль, велѣль быть по ихъ челобитью. Царське величество пожалував, велів бути по їх проханню.

4. На подѣлку наряду войкового и на пушкарей и на всѣхъ работныхъ людей, которые у наряду бываютъ, чтобъ царское величество пожаловать изволилъ учинить свое царское милостивое призраенье, какъ въ зиму, такъ и о станахъ, такожде на обозного арматного 400 золотыхъ, а на хоружего арматного 50 золотыхъ. 4. На роботи військової армати, на пушкарів і всіх робочих людей що бувають при арматі, аби царське величество зволив вчинити милостиву ласку на зимове прогодованне і пристановище; також на арматного обозного 400 зол., а на хорунжого 50 зол.

Царское величество пожаловаль, велѣль давать изъ тамошнихъ доходовъ. Царське величество пожалував, велів дати з тамошніх доходів.

5. Послы которые издавна къ войску Запорожскому приходятъ изъ чужихъ краевъ, чтобъ гетману и войску Запорожскому которые къ добру были, волно принять; а только что бѣ имѣло быть противно царского величества, то должны они царскому величеству извѣщати. 5. Послів, котрі здавна приходять з чужих країв до війська Запорізького аби було вільно приймати, а коли б було щось противне царському величеству (в сих посольствах), мусять вони (козаки) сповіщати царське величество.

По сей статьѣ царское величество указаль: пословъ о добрыхъ делѣхъ принимать и отпускать; а о какихъ дѣлехъ приходили и съ чѣмъ отпущены

будуть, о томъ писать къ царскому величеству подлинно и вскорѣ. А которые послы присланы отъ кого будутъ царскому величеству съ противнымъ дѣломъ, и тѣхъ пословъ и посланниковъ задерживать въ войскѣ и писать объ нихъ о указѣ къ царскому величеству вскорѣ жъ, а безъ указу царского величества назадъ ихъ не отпускать. А съ турскимъ салтаномъ и съ полскимъ королемъ безъ указу царского величества не ссылатца. До сеі стати царське величество велів: послів з добримі ділами приймати і відправляти, і писати царському величеству вірно і скоро, за чим вони приходили і з чим їх одправлено. А котрі послы будутъ присилатися з справами противними царському величеству, тих послів і посланників затримувати в війську та писати про них зараз же до царського величества, а без дозволу царського назад їх не відправляти. А з турецьким султаном і з польським королем без волі царського величества не мати зносин.

6. О митрополитѣ кievскомъ посланникомъ изустной наказъ данъ. А въ рѣчахъ посланники били челомъ, чтобъ царское величество пожаловаль, велѣль дать на его маестности свою государскую жалованую грамоту. 6. Про митрополита кievського дано послам устный наказ. А в розмовах послы били челом, щоб царське величество велів дати свою государську жаловану грамоту на його маестности.

Царское величество пожаловаль: митрополиту и всѣмъ духовного чину людемъ на маестности ихъ, которыми они нынѣ владѣють, свою государскую жалованую грамоту дать велѣль. Царське величество пожалував: митрополитові і всім людям духовного чину велів дати свою государську жаловану грамоту на маестности, которыми вони тепер володіють.

7. Чтобъ царское величество изволилъ рать свою вскорѣ прямо къ Смоленску послать, не отсрочивая ничего, чтобъ непріятель не могъ исправитца и съ иными совокупитися, для того что войска нынѣ принужены, чтобъ никакой ихъ лести не вѣрили, естли бъ они имѣли въ чемъ дѣлать.

7. Аби царське величество зволив післати своє військо під Смоленськ не гаючися ні трохи, аби непріятель не міг собі ради дати і сполучитися з іншими (військами), бо тепер війська (польські) потомлені-нехай не вірять ніякому лукавству (Поляків), коли б почали що вимишляти.

Царское величество изволилъ на непріятеля своего, на полского короля, итти самъ и бояръ и воеводъ послать со многими ратми по просухѣ, какъ конскіе кормы учнуть быть. Царське величество постановив на непріятеля своего польського короля йти самому і бояр та воеводів післати з великим військом, як просохне і почне бути паша.

8. Чтобы наемного люду здѣ по рубежу отъ Ляховъ, для всякого безстрашія, съ 3000, или какъ воля царскаго величества будетъ хотя и болши.

8. Аби наемного війська тут на польськім пограничу, для безпечности було з 3000 або скільки буде воля царського величества-хоч і більше.

Царского величества ратные люди всегда на рубежѣ для Украйны обереганья есть и впередѣ стоять учнутъ. Військові люди царського величества на пограничу для охорони України завсѣди були і надалі будуть стояти.

9. Обычай тотъ бываль, что всегда войску Запорожскому платили. Бьютъ челомъ и нынѣ царскому величеству, чтобъ на полковника по 100 ефимковъ, на ясауловъ полковыхъ по 200 золотыхъ, на ясауловъ войсковыхъ по 400 золотыхъ, на сотниковъ по 100 золотыхъ, на казаковъ по 30 золотыхъ полскихъ давать. 9. Завсѣди був такий звичай, що війську Запорізькому плачено. Бють чолом і тепер царському величеству, аби давано на полковника 100 ефимків, на осаулів по 200 золотих, на осаулів військових по 400 зол., на сотників по 100 зол., на козаків по 30 золотих польських.

И въ прошлыхъ годѣхъ присылалъ къ царскому величеству гетманъ Богданъ Хмельницкій и все войско Запорожское и били челомъ многажды, чтобъ его царское величество ихъ пожаловалъ, для православные христіянскіе вѣры и святыхъ божіихъ церквей, за нихъ вступился и принялъ ихъ подъ свою государеву высокую руку и на непріятелей ихъ учинилъ имъ помощь. И великому государю нашему, его царскому величеству, въ то время подъ свою государеву высокую руку принять было васъ не мочно, потому что у его царского величества съ короли полскими и великими князи либовскими было вѣчное dokonчанье. А что съ ихъ королевскіе стороны царского величества отцу, блаженные памяти великому государю и великому князю Михаилу Федоровичю, всеа Русіи самодержцу, и многихъ государствъ и обладателю, и дѣду его государеву, блаженные памяти великому государю святѣйшему патріарху Филаренту Никитичю, московскому и всеа Русіи, и великому государю нашему царю и великому князю Алексѣю Михайловичю, всеа Русіи самодержцу, его царскому величеству, учинились многія безчестья и укоризны, и о томъ, по королевскимъ грамотамъ и по соймовому уложенію и по констытуціи и по посолскимъ договорамъ царское величество ожидалъ исправленія. А гетмана Богдана Хмельницкого и все войско Запорожское хотѣлъ съ королемъ полскимъ помирить, черезъ своихъ государевыхъ великихъ пословъ, тѣмъ способомъ: буде Янъ-Казимеръ король учинить съ ними миръ по Зборовскому договору и на православную христіянскую вѣру гоненія чинить не учнетъ и уніатовъ всѣхъ выведеть, и царское величество виннымъ людемъ, которые за его государскую честь довелись смертныя казни, вины ихъ хотѣлъ отдать. И о томъ посылалъ къ Яну-Казимеру королю своихъ государевыхъ великихъ и полномочныхъ пословъ, боярина и намѣстника великопермского князя Бориса Александровича Репнина-Оболенского съ товарищи. И тѣ царского величества великіе и полномочные послы о томъ миру и поступкахъ королю и паномъ радѣ говорили всякими мѣрами, и Янъ Казимеръ король и паны рада ни на которую мѣру не сошли, и то великое дѣло поставили ни во что, и тѣхъ царского величества великихъ и полномочныхъ

пословъ отпустили безъ дѣла. И великій государь нашъ, его царское величество, видя такіе съ королевскіе стороны многіе неисправленья и грубости и неправды, и хотя православную християнскую вѣру и всѣхъ православныхъ християнъ отъ гонителей и хотящихъ церкви божіи разорити и вѣру християнскую искоренити отъ Латынъ оборонити, подъ свою государеву высокую руку васъ принялъ. А для вашіе обороны собралъ рускіе и нѣмецкіе и татарскіе рати многіе, идетъ самъ великій государь нашъ, его царское величество, на непріятелей християнскихъ, и бояръ своихъ и воеводъ шлетъ со многими ратми; и на тотъ ратной строй, по его государеву указу, роздана его государева казна многая. Попередніхъ літъ приславъ до царського величества гетьманъ Богданъ Хмельницький і все військо Запорізьке і били чолом, щобъ його царське величество їхъ пожалував, уступився за нихъ задля Православної Християнської Віри і святихъ Божихъ церков, прийнявъ їхъ підъ свою високу руку і давъ поміч на непріятелів. Великому государеві нашому в тім часі не можна було васъ прийняти підъ свою государську високу руку, тому що у його царського величества була вічна згода зъ королями польськими і великими князями литовським. А хочъ зъ королівської сторони батькові цар. величества святої памяти великому государеві Михайлові Федоровичеві і дідові його, святійшому патріярхові Філаретові Никитичові, і великому государеві нашому Олексієві Михайловичу сталося нечести і ганьби, то в тім згідно зъ королівськими грамотами і соймовими постановами царське величество чекав поправи. А гетьмана Богдана Хмельницького і все військо Запорізьке хотівъ помирити зъ королемъ польськимъ тимъ способомъ: аби король Казимиръ учинивъ зъ ними згоду на підставі Зборівському трактату: проти Православної Віри християнської не верещав, уніятівъ усіхъ викорінив, — зате царське величество хотівъ вибачити вину всімъ виннимъ людямъ, котримъ за образу його государської чести належала кара смертна. Про се посилавъ вінъ до короля Казимира своїхъ великихъ і уповноваженихъ послівъ: боярина і намісника великопермського Бориса Олександровича Репнина-Оболенского зъ товаришами. І ті великі і уповноважені послі царського величества про ту згоду і про вчинки королеві і панамъ — раді говорили на всякі способи. Але Казимиръ зъ ляхами ніяк не пристали, і сю велику справу взяли за ніщо, а тихъ великихъ і уповноваженихъ послівъ царського величества відправили зъ нічимъ. Тоді великий государь нашъ, видівши такъ багато несправности зъ королівської сторони, грубости і неправди, і бажаючи оборонити Православну Християнську Віру і всіхъ православнихъ християн відъ отступниківъ латинян (папістівъ), що хочуть церкви Божі знищити і Віру Християнську викорінити, прийнявъ васъ підъ свою високу руку. А для оборони вашої зібравъ много руського німецького і татарського війська — самъ великий государь нашъ іде на непріятелівъ і посилає бояръ своїхъ і воєводівъ зъ великимъ війскомъ, і на те зібранне війська, за государевимъ наказомъ, роздано великі гроші.

И нынѣ имъ посланникомъ о жалованьѣ на войско Запорожское говорить, видя такую царскаго величества милость и къ нимъ оборону, не довелось. А какъ былъ у гетмана у Богдана Хмельницкого государевъ ближней бояринъ и намѣстникъ тверской Василей Васильевичъ Бутурлинъ съ товарищи, и гетманъ говорилъ съ ними въ разговорехъ о числѣ войска Запорожского, чтобы учинить 60.000; а хотя бъ де того числа было и больше, и государю де въ томъ убытка не будетъ, потому что они жалованья у государя просить не учнутъ. Да и имъ, Самойлу и Павлу, и инымъ людямъ, которые въ то время при гетманѣ были, про то вѣдомо жъ. А что въ Малой Росіи въ городѣхъ и мѣстѣхъ какихъ доходовъ, и про то царскому величеству не вѣдомо; и великій государь нашъ, его царское величество, посылаетъ доходы описать дворянъ. А какъ тѣ царского величества дворяны доходы всякіе опишутъ и смѣтятъ, и въ то время о жалованьѣ на войско Запорожское по разсмотрѣнью царского величества и указъ будетъ. А нынѣ царское величество, жалуя гетмана и все войско Запорожское, хочетъ послать своего государева жалованья по давнымъ обычаямъ предковъ своихъ, великихъ государей царей и великихъ князей російскихъ, гетману и всему войску Запорожскому золотыми. Тому їм, послам, тепер, бачучи такую ласку до них царскаго величества ѣ оборону, говорити про плату Запорізькому війську не годиться. Як був у гетьмана Богдана Хмельницького государів ближній боярин і намісник тверський Василь Василевич Бутурлин з товаришами, гетьман в розмовах з ними про число Запорізького війська говорив, щоб зробити 60 тисяч, а коли б і більше того числа було, государеві в тім шкоди не буде, бо вони прости плати у государя не будуть. Про се відомо їм, Самійлу і Павлу, й іншим людям, які тоді були при гетьмані. Які доходи в Малій Росії по городах і містах, про се царському величестві не відомо, і великий государ посилає дворян, щоб списали доходи. Як ті дворяни царскаго величества опишуть всякі доходи і обрахують, тоді, по обміркуванню царським величеством, буде наказ про плату Запорізькому війську. А тепер царське величество, жалуючи гетьмана і все Запорізьке військо, давнім звичаєм предків своїх, великих государів, хоче післати гетьманові і всьому війську Запорізькому своє государське жалуванне золотими.

10. Крымская орда если бы имѣла вкнутися, тогда отъ Астрахани и отъ Казани надобно на нихъ наступити. Такожде и Донскимъ казакомъ готовымъ быть. А нынѣ ещо въ братствѣ, дать сроку и ихъ не заирать. 10. Коли б мала напасти кримська орда, тоді треба на неї наступити від Астрахани й Казани, також і Донським козакам бути готовими. А тепер вона (орда) ще в брацтві (з козаками), треба дати час і її не зачіпати.

Царского величества указъ и повелѣніе на Донъ къ казакомъ послано: буде Крымскіе люди задору никакова не учинять, и на нихъ ходитъ и задору чинитъ не велѣно. А будетъ Крымцы задоръ учинять, и въ то время царское величество укажетъ надъ ними промыслъ чинитъ. Наказ і повелінне до

козаків на Дін післано: коли Кримські люди не будуть зачіпати, то й на них іти не велено. А коли Кримці зачіплять, то царське величество велить на них іти походом.

11. Кодакъ городъ на рубежѣ отъ Крыму, въ которомъ гетманъ всегда по 400 человекъ держитъ и кормы всякіе имъ даетъ; чтобъ и нынѣ царское величество пожаловалъ кормами и порохомъ къ наряду изволилъ построити. Также и на тѣхъ, которые за порогами коша берегутъ, чтобъ царское величество милость свою изволилъ показать: понеже нельзя его самого безъ людей оставлять.

11. Кодак город на границі з Кримом, там гетьман завсїди по 400 чоловіка держить і харч усякий їм дає — тепер нехай би царське величество пожалував, зволив наділити харчом і порохом для армати. Також і тим, що за Порогами коша стережуть, аби царське величество зволив показати свою ласку, бо його неможна самого без людей лишати.

О той статьѣ царского величества милостивой указъ будетъ впередъ, какъ про то вѣдомо будетъ, по сколько какихъ запасовъ въ тѣ мѣста посылявано и сколько будетъ доходовъ въ сборѣ на царское величество.

До сеї статті буде милостивий указ царського величества, коли буде відомо, скільки якого припасу туди послали, і скільки доходу буде зібрано на царське величество.

А что въ письмѣ жъ вашемъ написано: какъ великій государь нашъ, его царское величество, гетмана Богдана Хмельницкого и все войско Запорожское пожалуетъ, свои государскіе грамоты на волности ваши дать велить, тогда вы смотрѣ межъ собой учините: кто будетъ казакъ, или мужикъ, а чтобъ число войска Запорожского было 60.000. И великій государь нашъ, его царское величество, на то изволилъ имъ-числу списковымъ казакомъ быть велѣлъ. И какъ вы посланники будете у гетмана у Богдана Хмельницкого, и вы бѣ ему сказали, чтобъ онъ велѣлъ казаковъ разобрать вскорѣ и списокъ имъ учинилъ, да тотъ списокъ за своею рукою, прислалъ къ царскому величеству вскорѣ.

А що в вашім письмі написано: як великий государ наш гетьмана Богдана Хмельницького і все військо Запорізьке пожалує, свої грамоти государські на ваші вольности велить дати, тоді ви ж між собою розбір зробите: хто буде козак, а хто мужик, і щоб війська Запорозького було 60.000. — То великий государ наш на те дозволив: велів бути такому числу реєстрових козаків. То ж як ви, посли будете у гетьмана Богдана Хмельницького, скажіть йому, щоб він велів скоро козаків розібрати, реєстр їм зробити, і той реєстр за підписсю прислав негайно царському величеству.

Жалувана грамота Олексія Михайловича Війську Запорізькому на збереження його прав і вольностей (27 березня 1654) — офіційний документ, виданий російським царем Олексієм Михайловичем як доповнення до договірних Березневих статей 1654 року з Богданом Хмельницьким:

И мы, великий государь наше царское величество, подданого нашего Богдана Хмельницкого, гетмана Войска Запорожского, и все наше царского величества Войско Запорожское пожаловали велели им быти под нашею царского величества високою рукою по прежним их правам и привилиям, каковы им даны от королей польских и великих князей литовских, и тех их прав и вольностей нарушивати ничем не велели, и судить им велели от своих старших по своим прежним правам, а наши царского величества бояря и воеводы в те их войсковые суды вступатись не будут. А число Войска Запорожского указали есмя, по их же челобитью, учинить спискового 60 000, всегда полное. А буде судом Божиим смерть случитца гетману, и мы, великий государь, поволили Войску Запорожскому обирати гетмана по прежним их обычаем самим меж себя. А кого гетмана оберут, и о том писати к нам, великому государю, да тому ж новообранному гетману на подданство и на верность веру нам, великому государю, учинити, при ком мы, великий государь, укажем, а при булаве гетманской староству Чигиринскому со всеми его принадлежностями, которые преж сего при нем были, указали есмя быти попрежнему. Также и именеи казацких и земель, которые они имеют для пожитку, отнимати у них и вдов после казаков остальных у детей не велели, а быти им за ними попрежнему. А буде ис которых пограничных государств учнут приходити в Войско Запорожское к гетману Богдану Хмельницкому послы о добрых делах, и ми, великий государь, тех послов гетману принимать и отпускать поволили. А ис которых государств, и о каких делах те послы присланы, и с чем отпущены будут, и гетману о том о всем писати к нам, великому государю, вскоре. А буде которые послы от кого присланы будут с какими противными к нам, великому государю, делом, и тех послов в Войске задерживать и писать об них к нам, великому государю, вскоре ж, а без нашего царского величества указу назад их не отпускать. А с турским салтаном и с польским королем без нашего царского величества указу ссылки не держать. И по нашему царского величества жалованью нашим царского величества подданным Богдану Хмельницкому, гетману Войска Запорожского, и всему нашего царского величества Войску Запорожскому быти под нашею царского величества високою рукою по своим прежним правам и привилиям и по всем статьям, которые писаны выше сего. И нам, великому государю, и сыну нашему, государю царевичю князю Алексею Алексеевичю, и наследником нашим служить, и прямити, и всякого добра хотети, а на наших государских неприятелей, где наше государское повеленье будет, ходити, и с ними битись, и во всем быти в нашей государской воле и послушанье навеки.

Глуховские статьи 1669 г. (16 марта 1669 г.):

1. Били чолом великому государю, царській пресвітлій величності, гетьман і все військо цього боку Дніпра, щоб великий государ ударував, звелів видати їм їхні вини, і надалі щоб не було згадувано про ті вини та щоб зволив великий государ тримати їх у своєму государському милостивому ударуванні й нагляді. І великий государ, його царська пресвітла величність, государ християнський, милостиво ударовує гетьмана, вини їхні милосердно прощає і відпускає і, надалі їм ті їхні вини не згадуватимуться, а їм під ним за своєю обіцянкою служити вірно його царській пресвітлій величності і його государським наслідникам, та залишити всілякі хитання, й надалі не схилитися ні до яких заман, а бути під його, великого государя, самодержавною високою рукою у вічному підданстві невідступно без будь-якої зради.

2. Про права та вольності

Милості у великого государя просять, щоб бути їм при колишніх своїх правах та вольностях, чим ударований був давніший гетьман Богдан Хмельницький, і щоб їм усе було потверджено.

Великий государ, його царська пресвітла величність, ударував гетьмана і все військо цього боку Дніпра правами й вольностями за колишнім їхнім правом, і їхні права та вольності ні в чому не порушуватимуться.

3. Про українські прибутки і про воєвод, що мають бути в Україні для оборони

Гетьман Богдан Хмельницький постановив у колишніх статтях, щоб воєводам царської величності бути з ратними людьми в Переяславлі, Ніжині, Чернігові, і хай би нині його царська величність не вказував бути воєводам і ратним людям у малоросійських містах, оскільки від них були численні сварки, від того й війна почалась. А які прибутки довелось б узяти на нього, великого государя, в казну, то збирання того покласти на гетьмана, а гетьман приставить на те вірних людей, а вчинить ті збори, коли Україна прийде в першопочаткове становище.

Великий государ, його царська пресвітла величність, указав бути в малоросійських містах воєводам і ратним людям для оборони від ворогів і щоб надалі не було не від кого в малоросійських містах ніякого хитання та зради. І вказав бути воєводам та ратним людям в містах по колишніх статтях, а нині знов потвердити в статтях, а воєводам бути в Києві, в Переяславі, в Ніжині, в Чернігові та в Острі, а їхні права та вольності, та суди, та всілякі справи знати не вказав мати начальство над ратними людьми, яких прислано на оборону в усякому уладженні. А коли б хто з жителів усілякого чину городів і міст чи сіл та деревень був ображений від ратних людей, хай б'ють чолом великому

государю і приносять чолобитні воєводам, і воєводи, за указом великого государя, його царської пресвітлім величності, судитимуть тих ратних людей. І при тих-то судах указав бути у кожному місті, де будуть воєводи, для повної правди і швидкої розправи значним, добрим і розумним людям із малоросійських, жителів, щоб були при тих судах разом з воєводами і судили, а за судом і за позовом чинили указ, як визначає те указ великого государя, його царської пресвітлої величності. А про побори вказав, щоб були в малоросійських містах як звичайно, так, як написано в статтях гетьмана Богдана Хмельницького.

І гетьман, і вся старшина, і козаки, й міщани постановили бути так цій статті.

4. Про казну; що має бути плата реєстровому війську

Щоб за колишніми постановленими статтями Богдана Хмельницького реєстровому війську, що буде на службі царської величності, було милостиве ударування й заплата з казни його царської величності.

Великий государ, його царська пресвітла величність, указав говорити на раді про реєстрове військо, скільки їх, військових козаків, тисяч є на цьому боці Дніпра. А що в тій їхній статті написано: військова заплата з його, царської пресвітлої величності, а з того скарбу давати на війську за реєстром, кому що постановлено в тих статтях.

І гетьман, і вся старшина, і козаки приговорили на цій раді: гетьманові — тисяча золотих червоних на рік; обозному й військовому писареві по 1000 польських золотих, на хоружого сотницького 30 золотих, на бунчужного гетьманського 100 золотих, на полковників по 1000 єфимків, на осаулів полкових по 200 золотих, на сотників по 100 золотих; реєстровим козакам бути тридцять тисячам чоловік, і давати на людину по 30 польських золотих, а скільки в якому полку буде козаків, учинити тому реєстр. А бути козакам реєстровим, а в реєстрі писати тих, хто стародавні козаки і довго служили службу, а коли старих козаків у полках не стане до 30 тисяч, то в те число приймати в козаки міщанських і селянських дітей. На військо Запорізьке, на тридцять тисяч, бути поборам з усіляких маєтностей без вибору, чий хто не є, окрім монастирів. І з тих зборів давати ударування великого государя гетьманові з начальними людьми і козаками за колишніми утвердженими статтями; а не буде тих зборів. Щоб повністю покрити потреби гетьмана, начальних людей і козаків, згідно визначення, то ті побори розділяти за збором, скільки того збору буде. А в кого з полковників та начальних людей є маєтності і на ті їхні маєтності дані жалувані грамоти великого государя, то тих підданих полковників і всіляких начальних людей, за якими є маєтності, судити їм же, і приймати повні приноси в них, і сіно та дрова їм готувати, і однаково збирати з них побори й жалування козакам.. А щодо

архієпископських підданих, то до податків на військо їм діла нема. Відтепер в архієпископські і в монастирські вотчини наново нікого не приймати, бути старим, і завести на них книги, скільки за архієпископом і за монастирем у їхніх вотчинах мужиків, а з мужиків до реєстру в козаки не писати й не приймати. А з протопопських та попівських маєтностей побори на козаків знімати так само, як і з козацьких маєтностей; також з міст і зі всіляких прибутків, як Господь Бог заспокоїть чвари і прийдуть до своїх колишніх гараздів. А які городи, міста, села, деревні до решти попалені й розорені, то мати їм щодо тих поборів пільги. І через те розорення покладено пільги:

Воля містам розореним Переяславлю, Ніжину, Любичу, Воронежу, Кролевцю та іншим містам, які також розорені, пільга на дев'ять років, Чернігову й Остру на сім років: містам, містечкам та селам — на три літа.

5. Про послані грамоти в усі полки, що обнадіюють ласкою

Коли царська пресвітла величність ударував, звелів віддати їм їхні вини і вдарувати їх вольностями проти статей Богдана Хмельницького, тоді б царська пресвітла величність зволив послати свої, царської величності, обнадійні грамоти во всіх полків, щоб вони були надійні й непорушні на його, царської пресвітлої величності, вдарування.

Великий государ цар, його царська пресвітла величність, указав послати за їхнім чолобиттям у всі полки свої, царської величності, обнадійні грамоти до всіх полків. І за цим указом великого государя послано в усі полки цього боку Дніпра його, великого государя, милостиві обнадійні грамоти через тих-таки посланців: їхнього обозного Петра Забілу з товаришами.

6. Про честі, надані маєтності та млини[/b[

Як досі були заслужені вдарованою дворянською честю, то щоб вони при тому ж чині й честі перебували, а які заслужать потім, то гетьман і старшина почнуть бити про них чолом; і щоб царська пресвітла величність і тих зволив ударувати дворянською честю. А кому гетьман і старшина дадуть за послугу млин чи деревню, дадуть свій універсал і почнуть бити чолом царській пресвітлій величності, то щоб царська величність ударував на ті маєтності свої, царської величності, грамоти.

Великий государ, його царська пресвітла величність, ударував їх за їхнім же чолобиттям.

[b]7. Про віддання Києва полякам

Щоб міста Києва полякам не віддавати, бо вони постановили на сеймі: всі православні церкви віддати на римські костели, а чудотворні моці преподобних отців хочуть розвезти в Польщу в різні місця і від того у них на Україні немалий заколот.

Великий государ, його царська пресвітла величність, звелів сказати: в постановленому Андрусівському договорі домовлено було, на який строк віддати Київ, і те їм самим відомо, а нині за певними численними причинами з польського боку віддачі Києва на той строк до з'їзду великих й повноважних послів та комісарів не буде. А який договір вчинять про Київ з послами й комісарами, їм звістять їхні посланці, а їхнім посланцям указав великий государ бути на з'їзді з великими повноважними послами. А як бути і в яких справах, то про те нижче йде особлива стаття.

А що їхні посланці, будши на Москові, письмово оголосили про уярмлення благочестивої віри і святих божих церков і що за недоглядом начебто великих і повноважних послів нічого в статтях не покладено про божі церкви, то свідчимо: в Андрусівських договірних статтях постановлено й закріплено — руським людям усякого чину, які через ті договори лишаються в містах на боці королівської величності, можна вільно вживати віру грецького закону без усякого утруднення у відправленні божої служби. Тож коли закріплено утвердження грецької віри, то й церквам божим є воля у відправленні служби, церква божа завжди-бо стоїть вірою, бо церква є не що інше, як створений нашими душами дім; і їм би надалі роздивлятися старанно в усіляких справах і мудро розмірковувати, а недоумних укріплювати. Коли ж буде і є певне ущемлення божим церквам у Короні Польській і Князівстві Литовському, то великий государ, його царська величність, укаже великим і повноважним послам говорити на з'їзді про те ущемлення супроти Андрусівських договірних статей, а про що домовляться, стане потім їм відомо через їхніх посланців, які будуть на з'їзді. Тільки ті справи належать тому бокові Дніпра, а не є ваші, — вони самі захотіли бути відлучені від царської пресвітлої величності і самі стали під рукою королівської величності ще раніше з'їздів і Андрусівських договорів, і в Андрусові договір учинений уже після їхнього відлучення.

Віддання Києва кладеться на царську волю.

І гетьман, і вся старшина, й козаки поклали віддати Київ на волю великого государя, його царської пресвітлої величності.

А коли вирішено буде на з'їзді віддати Київ, то щоб великий государ звелів утвердити на з'їзді, аби не гонили благочестивої віри, хоч той бік і відлучився; і буде на волі їхній, можливо, царська пресвітла величність учинить митрополію і в Переяславлі, як і раніше було. Архієпископ Лазар Баранович казав, щоб учинити в Чернігові, — Чернигів старіший Переяславля і князівство стародавніше.

8. Охоронення козацьких дворів, і щоб не брано в козаків підвід

Щоб посли, й посланці, й гінці царської пресвітлої величності не зупинялись у козацьких дворах і насильно не брали у сотників, отаманів і військових товаришів підвід. А щоб надалі відводила їм двори і давала підводи городова старшина, а самі вони, щоб по полях і дворах не брали, в кого ж що візмуть у підводи, то щоб відпускали назад.

Великий государ, його царська пресвітла величність, указав бути виборному для своїх государських справ, кого гетьман, і старшина, і все військо цього боку Дніпра виберуть, і жити вказав йому великий государ у Москві порічно, на особливому уладнаному дворі, і при ньому — п'ять чи шість чоловік. Щоб гетьман писав до виборного про справи й про образи на воєвод і ратних людей чи про інші які справи, що є в малоросійських містах; виборний приносить ті листи приказним людям, приказні ж люди стануть доносити до великого государя. А з Києва, і від гетьмана, і з інших міст, де будуть воєводи, посилати посланців на Москву до виборного в Путивль своїми підводами, з Путивля послані вони будуть на Москву до двору, де буде двір, щоб надалі від нього, великого государя, до гетьмана посланці часто не посилалися. Також і гетьманові до великого государя посилати нечасто, а посилати в найпотрібніших справах, а коли з Москви когось буде послано від великого государя для великих справ, то тому посланому давати по 20 підвід з провідниками, а гінцям давати по 3 підводи, через те що в козаків і в малоросійських міщан багато підвід у містах гублять, від чого чиняться їм великі збитки. Посланцям бути по три чи чотири на рік для найпотрібніших справ, і щоб при тих посланцях челяді було по два чи три чоловіка, а більше не посилати.

9. Як багато послів і скільки на рік при собі мають брати людей, їдучи на Москву

Гетьман і вся старшина Запорозького війська б'ють чолом великому государю, щоб посилати всілякі листи до Москви своїми гінцями, коли будуть якісь звістки, а не в Путивль до воєвод, посланцеві ж бути самотріть. А про посланців, коли військо Запорозьке посилатиме про свої образи до його царської пресвітлої величності, то не так собі, а як буде слухна справа.. Коли три особи значні будуть, то по три чоловіки мати з собою людей, а посли будуть нечасті, хіба два чи три. Щодо виборного, який має жити в Москві, то про те, розібравшись у своїх справах, почнуть бити чолом потім.

Великий государ, його царська пресвітла величність, указав бути за їхнім чолобиттям. А підводи давати в міста по три підводи чоловіку, а челяді їхній — по дві чоловіку.

10. Про підводи, у який спосіб їм має бути плата

А про ті підводи указав говорити гетьманові великий государ, щоб учинити у містах пошту, і хто б на ту пошту найнявся з черкаських пожильців, платити йому за домовленістю. А на ту домовленість платити навпіл: одну половину з поборів малоросійських міст, а другу великий государ накаже дати зі своєї, великого государя, казни, з путивльських чи львівських прибутків, проте договорів, щоб допомогти в тих підводах. А посланим від царської пресвітлої величності самим на дворах не ставити і підвід не брати, а брати підводи за їхнім чолобиттям.

Гетьман і вся старшина казали, що почнуть шукати на те охитників, а як відшукають, то про те потім буде сповіщено великому государеві, його царській пресвітлій величності.

11. Про вибрання гетьмана після гетьманової смерті

Били чолом великому государю, його царській пресвітлій величності, що коли за божим зволенням трапиться гетьманові смерть чи що інше, то щоб великий государ ударував, велів їм обирати гетьмана, за їхнім правом, і щоб зі свого государського милосердя вдарував велів дати гетьманові у військо військові клейноди: прапор, булаву, печатку, литаври.

Великий государ, його царська пресвітла величність, ударував, велів бути за їхнім чолобиттям, а прислані клейноди: прапор, булаву, литаври, печатку — тримати у збереженні, а коли що загубиться, то замість того буде прислано від царської величності.

12. Про приспання, коли трапиться бути, листів від сторонніх держав на Москву

Щоб звелено було їм приймати від навколишніх государів всілякі присильні листи і читати, а прочитавши, відсилати до великого государя, а від себе їм до них писати.

Великий государ, його царська пресвітла величність, указав відмовити в тій статті гетьману і всьому війську, тому що давнішому гетьману Богданові Хмельницькому та іншим гетьманам, хоч вони були гетьманами обох боків, не велено було ні з якими государями чинити спілкування, бо від того в малоросійських містах чиниться великий розлад.

13. Про козацькі будинки і про збіглих московських людей

Коли військо царської пресвітлої величності піде проти ворога, то щоб вони в українських містах в козацьких дворах не ставили, а ставили в міщан, і

щоб вольностей козацьких не віднімали, і мужиками та зрадниками їх не називали, і в провідники їх не забирали, також і росіян, які давно зайшли на Україну, не забирали на Москву. Бо і від того бува на Україні великий заколот; що з України вибирали драгунів та збіглих людей за багато літ, і вони на те сподівалися, що то чинилось не за указом великого государя, його царської пресвітлої величності.

Великий государ, його царська пресвітла величність, не вказав ратним людям ставати в козацьких дворах, а надалі ставати їм у міщан і в мужиків, а хто вольності їхні почне відбирати, називати козаків зрадниками й мужиками, то тих царська пресвітла величність указав карати після слідства. А щодо втікачів з малоросійських міст, служивих людей і селян, які не захотіли служити великому государеві, його царській пресвітлій величності, а люди боярські і селяни, які щось украли, вчинили вбивство чи розбій, чи що інше вкрали, чи не хотіли дати оброку та втекли за сваволлю в його, великого государя, черкаські міста, то тих утікачів, всіляких чинів людей, не приймати, і в себе не тримати, і тих утікачів висилати з малоросійських міст без найменшої затримки. Бо від утікачів починаються посвари і від того буває великий заколот, а це укріплено й душами вашими утверджено на попередніх радах у договірних статтях, щоб тих утікачів не приймати, а котрі з'явлюються, то тих віддавати.

І гетьман, і вся старшина, і козаки постановили бути так цій статті.

14. Про збіглих малоросійських людей з Москви в малоросійські міста

Всіляких чинів жителям малоросійських міст, яких до нинішньої війни піймали в полон ратні люди Московської держави, бути на боці царської пресвітлої величності. А коли хто піде сам у малоросійські міста до своїх родичів чи, хто де жив, у колишні свої міста, не вчинивши ніякого злочинства, то тим жити в своїх містах, як і колись, де хто жив, а коли втече, щось укравши, то тих віддавати.

Великий государ ударував: велів бути цій статті за їхнім чолобиттям.

15. Про те, що воєводи перед тим забороняли купувати в міщан помістя із ними вінчатися

Досі воєводи не веліли казакам брати за себе у міщан дочок і купувати в них землю та будинки, а раніше такого звичаю не було. Тож б'ють чолом, щоб були збережені вони при колишніх своїх вольностях.

Великий государ, його царська пресвітла величність, велів за цим чолобиттям, що як будуть воєводи на волі з полону, накаже давати з ними очну ставку, а коли виявиться з очних ставок, які воєводи чинили ті заклади і коли те докажеться, то за те вони будуть великим государем жорстоко покарані.

16. Про віддання забраних через князя Ромодановського церковних речей

Б'ють чолом царській величності про віддання в теперішній час забраних полком боярина й воєводи князя Григорія Григоровича Ромодановського з товаришами дзвонів, риз, начиння, книг, образів і всілякого срібла. Щоб розшукавши, було те віддано, що в кого є, а вони про те знають.

Великий государ, його царська пресвітла величність, указав за тим чолобиттям відшукувати в Путивлі, в Севську, в Брянську і в інші міста те церковне начиння, а що відшукається, то те віддавати навзаєм, і гетьманові відшукувати й віддавати всіляке церковне начиння, що взяте з міст його царської величності.

17. Коли б його царська пресвітла величність мав чинити комісію з будь-яким монархом, то там повинні бути й козаки

Коли в царської величності учиниться комісія з будь-якими государями, чи королівською величністю, чи з кримським ханом і тут згадувалося б про Запорозьке військо, то щоб царська величність ударував. Дозволив бути при своїх, царської величності, комісарах, висланим від них, тому що на першій комісії їхніх осіб не було, і Запорозьке військо було від того в немалій тузі.

За указом великого государя, його царської пресвітлої величності, коли будуть послані на з'їзд великі й повноважні послы говорити про вічний мир, то на той з'їзд великий государ указав бути з великими й повноважними послами й комісарами їхнім посланцям, тільки хай гетьман і все військо обвістять на раді про тих посланців, кого на ту справу виберуть на з'їзді, хто саме і для якої справи посилається, і щоб посланцям їхнім на з'їздах не сидати з послами, аби від того не пішла сварка, а коли будуть якісь розмови, що стосуватимуться справ малоросійських міст, то тоді їх, посланців, буде покликано до послів царської величності і про ті справи буде оголошено. А як послы царської величності й комісари Корони Польської та Князівства Литовського покличуть, то тим посланцям після того приходити і говорити про утвердження благочестивої віри, про божі церкви та про інші свої справи, тільки без усіляких сварок, а в тихій і слухній розмові.

І гетьман, і вся старшина, і козаки постановили: бути посланцям на польський з'їзд обох боків, царської пресвітлої величності й Корони Польської та Князівства Литовського, до послів та комісарів Федору Завадському, судді Ніжинського полку, Лаврентію Борозні, Леонтію Артемовичу Полуботку, Єремій Єремієву, а на з'їзді сидіти їм при польських послах тому, що царська величність ударував їх за службу дворянською честю. Та й ще раніше, коли вони служили польському королю, то їм також давно за служби шляхетство, а

на те в них є королівські привілеї, хто ж заслужив шляхетство, той за їхнім правом сидіти може. Раніше їхні козацькі послы бували як у короля, так і на сеймах. А будши на сеймах, вони сиділи як рівні, як повітові послы. Та й нині прислано до Дорошенка посланців від Речі Посполитої, щоб їхні посланці прибули на елекцію для королівського обирання, а коли посланців на елекцію кличуть, то їм дадуть і місце сидіти, а стояти ніколи вони не будуть, хіба що їм не сидіти, а стояти за честю своєю. І в тому не уступати, бо чи вони не гідні великому государеві, його царській пресвітлій величності, — хай буде і тому воля государська. А на комісіях їхнім посланцям не можна бути, від того й Брюховецький, хочучи зрадити, зривав їх і казав, начебто на комісії вчинено договір такий, щоб козаків побити і звести, а решту віддати королю. А потім незабаром після комісії, оголошено було з Польщі в малоросійських містах листи зі статтями, і в тих статтях написано: царська величність віддав їх польському королеві, щоб вони королю піддалися, не надчікуючи віддачі, а коли не піддадуться, то бути їм, як віддадуть їх, у вічній неволі. А коли б на тій комісії при договорах були їхні посланці і ті договори чули, то від тих посланців старшина, й козаки, й чернь знала б про все, вони тим посварам не вірили б і в них не було б чвар та зради.

18. Раніше гетьмани спілкувалися з польським королем, з кримським ханом та з іншими державами, то щоб і нині мати змогу спілкуватися про всілякі справи, що належать до малоросійських міст

Великий государ, його царська пресвітла величність, не указав тримати спілкування ні з яким государем, а коли трапляться якісь справи, про що треба писати, то щоб писали до великого государя, його царської пресвітлої величності, а царська величність збереже гетьмана й військо в усякому своєму государському милосерді і звелить писати про їхні справи до государів, а щодо справ, про які буде написано, за указом царської величності буде надіслано до них же листи.

19. Про гетьманські посварні зачини в Україні

А коли надалі якийсь гетьман, забувши страх божий і превелику та невимовну до себе милість великого государя, почне чинити в малоросійських містах якісь посвари, так як учинив це їм Івашко Брюховецький, того поміж себе остерігатися і вивідувати та писати про те до великого государя, в тим гетьманським посварам не вірити.

Гетьман, і старшина, і козаки постановили бути так цій статті.

20. Про зміну гетьмана за його переступ

А як учинить гетьман якийсь переступ, окрім зради, то його без указу великого государя, його царської пресвітлої величності, не змінювати, а вкаже великий государ провести слідство, і після слідства чинити указ за їхнім правом.

І гетьман, і старшина, і козаки постановили бути так цій статті

21. Про воєвод і ратних московських людей, побраних в Україні через зраду Брюховецького і відданих у Чигирин до гетьмана Дорошенка, щоб були розшукані, оскільки малоросійські полонені відпущені з Москви на Україну

Великий государ, його царська пресвітла величність, звелів сказати: воєводи й ратні люди, які за указом його царської величності були в малоросійських містах і через зраду Івашка Брюховецького відведені в Чигирин (А учинилось це через їхню, всіх старшин, необережність, що поступили йому вчинити ту зраду), так про тих воєвод і ратних людей вказав їм великий государ одписати від себе Дорошенку, щоб ті воєводи й ратні люди були звільнені й відпущені до великого государя, бо за указом великого государя звільнено й відпущено було більше п'ятсот чоловік, яких було взято в малоросійських містах.

І гетьман, і старшина, й козаки били чолом на милість великого государя і постановили — писатиме до Дорошенка архієпископ чернігівський та новгородський Лазар Баранович, і гетьман, і старшина, й козаки.

22. Про малоросійські посвари, коли б виникли від когось

А коли в малоросійських містах почнуть чинитися якісь посвари від будь-кого із жителів, то гетьману і старшині стежити за тим, і остерігати суворо, і про те писати до великого государя, до його царської пресвітлої величності. А тих людей, від кого зчиняться якісь посвари в малоросійських містах, гамувати й карати, також карати смертю за правами і як про те постановлено на попередніх радах.

І гетьман, і старшина, і козаки постановили бути так цій статті.

23. Про постановлення охотницького тисячного полку для примирення легковажних будників та винокурів, що свавільно називаються козаками, безчестять старих козаків і творять в Україні всілякі посвари й образи

Відомо стало великому государеві, його царській пресвітлій величності. Що всілякі чвари, пролиття невинної крові і відведення до бусурман були від свавільних людей, які забувши страх божий і свою обіцянку, зачинають усіякі посварні й заколотні слова, і від того постають великі біди. Мужики, будники, винокури, залишивши свої землеробські роботи, називаються козаками, і від

того чиняться великі біди й розорення, чиниться також безчестя й справжнім козакам. То для того поставили полковника з малоросійських міст, і при ньому щоб була тисяча чоловік реєстрових козаків. А коли буде від кого хитання та зрада, то йому, полковникові, тих свавільних гамувати за своїм правом, як їхні права те визначають. І тому полковникові, й тисячі чоловік давати за договором на рік, і щоб вони були на влаштованому місці, де годиться, і щоб були на всі полки цього боку Дніпра

І гетьман, і вся старшина, й козаки постановили бути так цієї статті.

24. Щоб малоросіяни таємно не возили у Велику Росію і не продавали вина й тютюну, й не чинили тим у зборі казни царської величності по кабаках, а умовлялися на те вільно

Жителі малоросійських міст приїздять у Московську державу і привозять в околичні міста вино й тютюн та продають усіляким людям для своєї користі, а від цього порушується й не добирається кабацький збір. То щоб учинити міцний указ під загрозою жорсткої кари, щоб жителі малоросійських міст, усіляких чинів люди, зовсім не привозили вина й тютюну до Москви, в околичні міста та і уїзди і не продавали та не чинили тим утрат казні великого государя, його царській пресвітлій величності. А в порубіжні міста за договором, коли буде потрібно, привозити на кабаки вільно.

Гетьман і старшина казали на цю статтю, вислухавши, що про те буде розіслано універсали в усі міста, а коли малоросійських жителів буде піймано з вином і тютюном у великоросійських містах, то тих із вином і тютюном відсилати, а коли прийде хто з цим удруге, то забирати в них на великого государя без відшкодування.

25. Про козацькі грунти, що лишились після смерті, і про козацьких жінок, як їм бути після смерті своїх чоловіків

А щодо маєтків козаків, які мають свої власні грунти, вічні батьківські, дідичні, куповані, тобто поля, ліси й сінокоси, стави й млини та інші всілякі пожитки, то про те смиренно просимо його царську пресвітлу величність, щоб військово товариство було цілком збережене при належних йому грунтах і пожитках. А коли трапиться, що на государевій службі смерть застане козака від ворога чи помре він своєю смертю, то щоб володіли тими грунтами дружина і його спадкоємці, що лишились після свого батька, прямого власника тих добр. А коли б козак мав заслуги, то щоб дружина вільна була після його смерті від усіляких образ, тобто щоб не обтяжувалася всілякою старшиною військовою постоями та підводами, і це доти, доки не піде заміж: коли за козака, то й вольність матиме, а коли за мужика, то належатиме до посади міської.

Великий государ, його царська пресвітла величність, ударував на їхню статтю, указав дати на їхні права й вольності свої, царської пресвітлої величності, жалувані грамоти, так як і досі дано їм відповідно до королівського привілею на віддане їм, і куплене, і заслужене.

26. Про допомогу військ царської величності малоросіянам супроти ворогів, що наступатимуть на Україну

А коли б ворожі війська, татарські й задніпрянські козацькі, мали наступати війною на цей бік Дніпра, то смиренно просимо його царську пресвітлу величність про швидкі посилки на допомогу проти того противенця, і нікого іншого, тільки боярина та воєводу його царської пресвітлої величності, білогородського намісника Григорія Григоровича Ромодановського, щоб він нас від ворогів, що наступають відбивав разом із нами, і не так, як було до цього, коли Запорозьке військо писало, просячи собі про швидкі посилки, які завжди прогаювалися, і від того вороги, наступивши, довели цю країну до останньої пагуби та знищили. Через це нині смиренно просимо його царську пресвітлу величність, як тільки дамо знати, що ворог наступає на Україну, то щоб тоді ратних людей його царської пресвітлої величності з його милістю боярином було прислано на оборону без загайки. А поки його милість боярин приспішить, то щоб воєводи, які будуть у малоросійських містах, не забороняли давати, скільки буде потрібно, ратних людей.

Про цю статтю буде відомо великому государеві, його царській пресвітлій величності, і буде указ про раті великого государя, його царської пресвітлої величності. А раті великого государя перебувають уладнані за добрим звичаєм і звикли ходити в бояр та воєвод, за розглядом великого государя, у певному ратному ушикуванні і давати отак відсіч ворогам, про те й самі знаєте. А швидко і грубо невладнанно ходити не звикли. Коли ж ворог великого государя наступатиме, то за указом великого государя ратні люди не швидко прийдуть на допомогу через теперішні невладнані шляхи, і того собі не ставити за немилість великого государя. А з міст од воєвод і від ратних людей міська оборона буде, а з міста ходити обороняти вилазками. Коли ж ітиме гетьман у похід проти ворожого находу і свавільних людей, то давати йому з Ніжина й Чернігова по двісті чоловік і бути їм у походах з гетьманом на його гетьманських конях та харчах.

27. Про малоросійські гармати, позабирані з замків та міст воєводами

Щоб віддали нам гармати, які позабирали тоді воєводи в замки з наших малоросійських городів та міст. Про це ми били чолом його царській

пресвітлій величності раніше і зараз смиренно просимо й молимо, щоб їх нам було віддано.

Великий государ, його царська пресвітла величність, указав на це чолобиття мідні гармати, які взято в них, віддати, а які взято в поляків, тих віддавати не указав.

28. Про гетьманську резиденцію в Батурині і про військові гармати

Щоб царська величність ударував, звелів бути гетьманові й гарматам у Батурині. Великий государ, його царська пресвітла величність, ударував бути за їхнім чолобиттям.

29. Про вибрання на гетьманство Дем'яна Ігнатова і про писання до гетьмана Дорошенка в Чигирин, щоб був у згоді й любові з цьогобічним гетьманом та військом і щоб карати заводяк, які не люблять миру, а проти ворога господнього хреста ставати єдинодружно

За указом великого государя, його царської пресвітлої величності, і за згодою всього Запорозького війська цього боку Дніпра боярин, воєвода та намісник білогородський князь Григорій Григорович Ромодановський з товарищами та гетьман Дем'ян Ігнатович, обозний, військові судді, писар, осавули, полковники, вся старшина та козаки постановили на раді у Глухові писати на той бік Дніпра Корони Польської й Князівства Литовського гетьману Петру Дорошенкові і до всієї їхньої старшини та козаків про повернення підданства пресвітлої його царської величності, про вибрання Дем'яна Ігнатовича гетьманом Запорозького війська цього боку Дніпра, що він, гетьман Дем'ян Ігнатович, і вся старшина, і військо полишивши всілякі посварні й непотрібні слова, лукаву зраду зрадника Івашка Брюховецького і пізнавши правдешню милість та благодійство великого государя, його царської пресвітлої величності, добили чолом за вини свої на вічне, нерушне підданство. За це заспокоєння, за милість великого государя, його царської пресвітлої величності, постановили, віддавши подяку всемогутньому Богові, щоб ця країна не мала поміж себе з тим боком Дніпра війни, а лишалась в любові і в згоді, а свавільців, які, занедбавши мир і тишу, радіють чварній війні, гамувати. І за наказом обох великих государів, великого государя нашого, його царської пресвітлої величності, та королівської величності, покладено утвердження великих і повноважних послів та комісарів, щоб від кримського хана їм відлучитися і більше з ним не мати ніякої згоди, а коли б мала наступати сила кримського хана, то за поміччю всемогутнього Бога міцно й нерушно стояти супроти тієї сили у з'єднанні.

І гетьман, і старшина, і козаки постановили бути так цій статті.

ТРАКТАТ, ЗАКЛЮЧЕННЫЙ въ Москвѣ полномочными Польскими ПОСЛАМИ с Россійскими Боярами. — О вечном мире между обѣими Государствами о царскихъ и Королевскихъ титулахъ объ уступкахъ въ российскую сторону городов Смоленска, Ярославля. Малыя Россіи, Кіева и прошъ. Во имя Святыя и нераздѣльныя Троицы Отца и Сына и Духа Святаго, Господа Бога нашего Всемогущего, къ вѣчной в Святой хвалѣ Его, и къ бессмертной того дѣла нижеизображеннаго памяти и славы и умноженію добра Христіанскаго, и ко укреплению прибылямъ народовъ Христіанскихъ? къ покою святому склоненныхъ, Державнѣйшаго, Великаго Государя Яка третьяго? Божіею милостию, Короля Польскаго, Великаго Князя Литовскаго, Русскаго, Прускаго, Жмудскаго, Мазовецкаго, Волынскаго, Подольскаго, Подляскаго, Лифляндскаго и иныхъ, Его Королевскаго Величества и всехъ чиновъ Рѣчи Посполитой, духовныхъ и мірскихъ, обоихъ народовъ Короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго, мы великіе и полномочные послы, именно: изъ Сенату Кришговъ на Гримультовичахъ Гримультовскій, Воевода Познанскій? Королевства Великаго Костянскій староста Марціапъ Александръ, Князь съ Козельска Огипскій, Графъ на Дубровнѣ, Канцлеръ Великаго Княжества Литовскаго, Мстибовскій, Радошковскій и Дорсуиійскій 3 Сидручпнскимъ, Ичоповскій Староста; а изъ Кола Рыцарскаго, изъ Великомъ Польши, Александръ съ Пріиму Пріпмскій, Нодстолій Коронный, Остравской Староста, изъ Малой Польши Александръ Янь съ Потока Потоцкій, Каштедяничъ Каменецкій, Полковника Его Королевскаго Величества; всякаго Николай Князь съ Козельска Огипскихъ, Мечникъ Великаго Княжества Литовскаго, Маршалокъ Волковійскій; а съ другой стороны представивше хъ Державнѣйшихъ Великихъ Государен, Божіею милостию, Царей и Великихъ Князей Іоана Адексѣевича (стр 772), Петра Адексѣевича, всея Великія и Малыя Россіи Самодержцевъ, Московскихъ, Кіевскихъ, Владимірскихъ, Новгородскихъ, Царей Казанскихъ, Царей Астраханскихъ, Царей Сибирскихъ, Государей Псковскихъ. Великихъ Князей Смоленскихъ, Тверскихъ, Югорскихъ, Пермскихъ, Болгарскихъ и Князей Новагорода Низовскія земли, Чершіговскыхъ и Рязанскихъ, Ростовскихъ, Бѣлоозерскихъ. Государствъ подданными бытъ вѣчно Христіанскомъ, такъ какъ именно пространно нижеописанными статьями есть изображено. Въ томъ постановденномъ и подтвержденномъ вѣчномъ мире и святомъ покое всѣмъ ссорамъ и неприятствомъ, которіи съ обѣихъ сторонъ, даже до сего времени и дня, до заключения нынѣшняго вѣчнаго мира отъ начала samraiemji прежнихъ Поляво^тшгъ договоромъ въ прошедшя времена войнами, мецргъ* или иными какими государями, есть не дружбами учинилися, во всемъ оставленныхъ, докоеннымъ. Сиепамятнымъ и забвешіымъ бытъ, харшими ж шірнымъ всѣмъ прежить договоръ начала послѣ прошедшей войны даже до сего вѣчнаго миру постановленныхъ и подтвержденныхъ какъ прежнему

Поляновскому вечному миру, такъ и Андросовскимъ и посольскимъ Московским, какія ни есть въ нихъ статьи едтъ изображены и описаны, быть отставленнымъ и впредь невоспо* мяновеннымъ и преданы быть имѣють възабвеніе въ вѣччтя времена, и симъ нынѣшнимъ крѣпкимъ, вѣчнымъ мирнымъ нашимъ постановленіемъ и святымъ покоемъ, между Великимъ Государемъ нашічьего Королевскимъ величествомъ и между Великими Государями и Ихъ Царскимъ Величествомъ и Ихъ Великихъ Государей. Коро- ли Польскими и Великими Князи Литовекими, и между Великими Государи, Цари и Великими Князи Россійскими, и межъ Ихъ Великими Государствами, землями и городами ꙗ какъ тѣми, что издавна въ которой сторонѣ были, тако жъ и тѣми завоеванными ꙗ которыя нынѣшнимъ вѣчнѣшъ мирнымъ договоромъ въ которую сторону суть посту-плены, и межъ подданными обѣихъ сторонъ всякихъ чиновъ людьми быти обновленной, постоянной и утвержденной, непорушимой и прямой дружбѣ и доброй вѣрности и покою, по нынѣшнему нашему утверждению, на вѣчныя времена, которое съ обѣихъ еторонъ безо всякаго нарушенія крѣпко додержано быти имѣеть, такъ Его Королевскому Величеству, какъ Ихъ Царскому Величеству и Наслѣдникамъ Ихъ, между собою во всякихъ мѣрахъ добра общаго хотѣти, и братъ брата лучшаго искати, и во всемъ въ правду съ собою поступати, впредь тому вѣчному миру отъ Великаго Государя нашего. Его Королевскаго Величества, и Ихъ обоихъ Великихъ Государей отъ Наслѣдниковъ, и потомъ будущихъ отъ Великихъ Государей Королей Подьскихъ и Ве ликихъ Князей Дитоіекныхъ, и отъ чиновъ Рѣчи ПОСПОЛІЙОЙ, обоихъ Короны Польскія и Велікаго Княжества Литовска-го, духовныхъ и мірскихъ^ и отъ Великихъ Государей, Царей и Великихъ Князей Росей сійскихъ быти державному и исполнению вѣчныя времена безо всякаго нарушенія. 2) А Великаго Государя нашего, Его Королевскаго Величества, также и Великихъ Государей, Ихъ Царскаго Величества, Ихъ Государскія именованія и титулы писаны на обѣ; стороны быти имѣють въ Ихъ Государсвахъ грамотахъ и во всякихъ письмахъ, и на Ихъ Государскихъ Государственныхъ печатяхъ изображены, по Ихъ Государско-му достоинству и чести, такъ какъ въ инынешней у тверждѣнной крепости. Оставаются Ихъ Царскаго Величества на вѣчяыя времена; а Его Королевскому Величеству отъ Днѣпра чрезъ тотъ весь помянлтой Малороссійской край ни какого города, ни мѣста, ни волости даже до Потивльскаго рубежа во владеніи и въ дерзканіи, отъ нынѣшняго времени и дня вѣчнаго миру, не имѣеть надежати вѣчно ,а за Днѣпромъ рѣкою Кіевъ имѣеть оставатися также въ сторонѣ Ихъ Царскаго Величества; вверхъ Кіева берегъ Днѣпра, почавъ отъ устья рѣки Ирпени, которая въ Днѣпрѣ впадаетъ, внизъ Днѣпромъ съ городками съ Триполеемъ и Стайками, и за Стайками, также Днѣпромъ виизъ миля, а оттуда отъ Днѣпра, но пѣш мнль въ ширину, а ОТЪ ТОУО нѣста, также ведчи подемы прямо до рѣки Стогны, имѣеть въ сторонѣ во владѣніи и въ державѣ Ихъ Царскаго Величества:Фетаватись; а

около Кіева всѣ которыя суть между рѣчками Ирпенмъ и Стугяю, или Стульмою, даже по Васнльковъ, и тому мѣстечкуг Василькову и отъ него вверхъ, отъ берега рѣки Стугны въ поде, какъ Васильковъ стоитъ, на полмили выше и оттуда полемъ прямо къ берегу Ириени черта ведена быть имѣеть; и что тою чертою въ ширину межъ Стугною и рѣчками, то все имѣеть въ сторону ихъ Царскаго Величества належать вѣчно, и чрезъ назначенныхъ отъ обоихъ Велакихъ Государей, Его Королевскаго Величества и Ихъ Царскаго Величества Коммисаровъ особышн знаками и концами тѣ мѣста выше-избращенія обмежеваны быти имѣють; и рѣки Днѣпра, что именуются Запоровги, Сечѣявъ Кадакѣ ж въ иныхъ мѣстѣхъ, по Заднѣрню обрѣтающіеся козаки, въ какихъ они тамъ островахъ и поселені-яхъ своихъ, отъ Сѣчн вверхъ Днѣпра, по устью рѣки Тясмин, которая впадаетъ въ Днѣйръ, имѣють быть по семужъ вѣчномт| договору во владѣніи и въ дерзкавѣ Ихъ Великихъ Государей, Ихъ Царскаго Величества, также со всѣми при нихъ будущиші стародавними вольностями и мѣстами, гдѣ они Запорожцы всякое удовольствованіе какъ въ лѣсахъ, такъ и въ звѣриныхъ и рыбаыхъ ловляхъ и соляныхъ промьгс-лахъ добытокъ себѣ приуготовляли издавна; отъ устья рѣки Тясмяны рубежъ и мѣеть быть вверхъ, въ полѣ, прямою чертою веденъ, Чигирина не займаю, къ лѣсу, которой называется Черной, въ сторону Ихъ Царскаго Величества имѣеть належать; а Королевское Величество и Его Королевскаго Величества Наслѣдники и потомъ будущіе Короли Подьскіе и Великіе Князи Литовскіе и всея Рѣчн Посполитой обоихъ народовъ Короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго къ вышепомянутымъ городамъ и мѣстамъ и къ Запорожью, какъ есть выше пространно описано, нынѣ и впредь никакого иристдиу вѣчными времени имѣти, и къ тѣмъ козакамъ городовымъ и ннзовышъ, обоихъ сторонъ Днѣ-пра, вышеогшеаяныхъ городовъ жителемъ, на вѣчныя времена въ сторону Ихъ Царскаго Величества уступдешшхъ Его Королевскому Величеству и Рѣчи Посполитой никого, ни по что, не посылать и никому посылать и за рубежъ въ сторону Его Королевскаго Величества вызывать и принимать съ стороны Ихъ Царскаго Величества не велѣтъ, и ни какими, которыми нибудь городами, на вѣчныя времена симъ договоромъ уступленными, въ гра-мотахъ и во всякихъ шисьмахъ Его Королев-скому Величеству и подданммъ Его въ сторону Ведикихъ Государей, Ихъ Царскаго Величества.

Также я въ окрестная Хорватский и басмандскія Государства не писаТнсъ, и на печати изображеній тѣхъ выше помянутыхъ городовъ не нмѣтъ, Его Королевскаго Величества въ бытн оставленнышъ вѣчно. 4)И то постановили есмы и дкрѣпили, что Великій Госцдаръ, Его Королевское Величество, и Рѣчь Посполитая Малороссійскаго краю въ тѣхъ постдпленныхъ, выше-опвсаннмхъ городѣхъ жителей, еддяшлаго и всякаго чжщ городовыхъ, такожде и Запорожскихъ козаковъ во истину и въ правду сердцемъ Христіанскимъ отъ подданства своего и отъ присяги освобождаютъ

и отпускають, никакова надъ ними отхценід не творя и не требуя, и въ оборону свою принимать и до мѣсть и до городовъ, тамъ буду-чихъ вступатись вѣчныни времеиы не будутъ и не велятъ; а взаимно и Великіе Государи, Ихъ Царское Величество, тѣхъ козаковъ за Днѣпромъ будучихъ, Его Королевскому Величеству належаіцихъ въ Немировѣ и въ Поволочи и около Бѣлой Церкви живущихъ въ оборону свою принимать и до мѣсть и до городовъ, тамъ будучихъ, вступатися въ вѣчныя жъ времена будутъ и не велятъ. 5) А если Ихъ Царскаго Величества подданные отъ Смоленскаго и Псковскаго и Малороссійскихъ городовъ рубежей, или именно: отъ Кіевскихъ, Черниговскаго, Переясдавскаго, Стародубскаго, Галицкаго, Полтавскаго, Лубенскаго, Миргородскаго, Прилуцкаго полковъ и въ иныхъ какнхъ нибудь мѣстѣхъ, которія въ сторону Ихъ Царскаго Величества въ вѣчныя времена суть уступлены, мнѣ въ Запо-рожѣ учинятся своевольны и непослушны Ихъ Царскому Величеству, жъ начальнымъ своимъ людемъ послушаніе жъ ождашше не будутъ, и похотятъ въ подданствѣ у Его Королевскаго Величества жъ у Рѣчи Посполитой быть, тогда Великому Государю, Его Королевскому Величеству, в Его Королевскаго Величества Наслѣдникиоу жъ впредь будучимъ Великимъ Государемъ, Королемъ Польскимъ и Великимъ Княземъ Дзровскимъ, и Рѣчи Посполитая тѣхъ свое вольны хъ въ подданство свое обогну не принимать и за нихъ не вступатись, и за нихъ не стояти, и тайно и явно ихъ не подговариватьи никого къ нимъ не подсылать, не вчинать, и сего вѣчнаго миру никакими мѣрами не нарушить; также если Королевскаго Величества подданные отъ Полоцка-го жъ отъ Витебскаго краю или въ Заднѣ-провскихъ городѣхъ, въ Бѣлоцерковскомъ и Поволоцкомъ полкѣхъ, или въ Цемировѣ и въ иныхъ тамошнихъ городѣхъ учинятся своевольны и непослушны, и Его Королевскому Величеству и начальнымъ своимъ послушаніе отдавать не будутъ и похотятъ въ подданствѣ быти у Ихъ Царскаго Величества, тогда Великимъ Государемъ Ихъ Царскому Величеству и Рѣчи Царскаго Величества Наслѣдникиоу жъ Великому Государемъ жъ Великому Княземъ Россійскимъ никовъ въ подданство себѣ жъ нодъ оборону не принимать, и въ вихъ ие жатись, и за нихъ не стоять, и тайно жъ жщно ихъ не подговаривать, и никого не подсылать, и войны не вчитъ, жъ сего вѣчнаго миру никакими мѣрами не нарушать, но даче обоими Великимъ Государемъ, Его Королевскому Величеству между собою во всемъ добра общаго хотѣтъ, и брать лучша-го искать, и во всемъ вравдон поступать. А понеже Велвжіе Гоеудар Ихъ Царское Вещество, но братской своей дружбѣ и лшбвн, къ Его Королевсжотр величесгву, для вѣчжаго покою подлиииое число денегъ, се есть ст соржъ шесгъ тысячь рублевъ Московскихъ, Посяодитой отдать указали, тогда изъ тѣхъ вышешепояндтыхъ денегъ сто тысячь рдблевъ Великіе Госддрн, Шхъ Царское Величество, посдѣ поста-новленія сего вѣчнаго миру, нынѣ Его Королевскаго Величества великимъ и полномоч-нымъ посломъ при отпускѣ шхъ отдать поведятъ; а остальные деньги Ихъ Царскаго величества казны, сорокъ шесть

тысячь рблевъ, со стороны Ихъ Царскаго Величества во впредыддѣе время, то есть, отъ созданія міра, а отъ Рождества Христова, въ Генварѣ мѣсяцѣ, присланнымъ Его Королевскаго Величества дворяномъ въ Смоленску отдать.

1.) А что іу насъ, Его Королевскаго Величества великпхъ и иодномочныхъ посдовъ, и Ихъ Царскаго Величества Блвжннхъ Боярѣ и Думныхъ людей, между нами зашла труд мость о тѣхъ разорекнмхъ городахъ, которые отъ мѣстечка Стаекъ, внизъ Днѣпра, яо рѣку Тясшт суть, именно Ржичеевъ, Трежтемнревъ, Каиевъ, Люшнм, Соколяня, Черкасы, Боровнца, Бужинъ, Воронков Крыловъ и Чигиринъ, о которыхъ съ нами. Его Королевскаго Величества великими и полномочными послы Ихъ Царскаго Величества Бдижиіе Бояре и Думные люди говорили и домогались, чтобы имъ быть въ держаніи и во владѣніи Великихъ Государей, Ихъ Царскаго Величества, вѣчно внизъ Днѣпра, идучи рубегкемъ отъ мѣстечка Стаекъ по рѣку Тясмину: мы, Его Королевскаго Величества великіе и полномочные послы, ие имѣя на то отъ Его Королевскаго Величества и отъ Рѣчи Посподитой къ договариванію полной мочи, уступить не хотѣли; тогда шыцъ Его Королевскаго Величества великіе и пол номочные послы, и Ихъ Царскаго Величества Ближніе Бояре ж Думные люди согласно ту статью такимъ образомъ уговорили и поста- новили, что тѣ мѣста оставатись имѣштъ пусты, такъ какъ нынѣ суть; о которыхъ вѣтшеименованныхъ городѣхъ и земдяхъ и о границѣ Ихъ Царскаго Величества великіе и полномочные послы къ Его Королевскому Величеству и Рѣчи Посполнтой, для подтвержденія нынѣшняго миру посланные, по отданіи Ихъ Царскаго Величества подтвр ждающей грамоты, и по отобраніи у Его Ко ролевскаго Величества присяги, и по принятіи Его Королевскаго Величества взаимной подтверждающей грамоты, донесутъ то Его Королевскому Величеству и Рѣчи Посполн той; и о томъ съ назначенными отъ Его Ко ролевскаго Величества и Рѣчн Посполнтой изъ Сенату договоръ учинять; а если ты то для какихъ заходящихъ тогда трудно стей къ совершенному договору придти не могло, тогда вольно будетъ въ тожъ время того дѣла оную статью отложить до иного лучшаго и способнѣшаго времени; а пока мѣсть достаточный о томъ договоръ и поста новденіе не учинится, тѣ мѣста имѣють быть пусты; а къ яарушенію сего вѣчнаго миру то въ затрудненіе и омедденіе не имѣтъ, и для того нынѣшняго вѣчнаго миру, никог да не нарушать и впредь къ нарушенію ие причитать 8). А что въ прошедшія перемнрныя дѣта, въ надеждѣ сего вѣчнаго ниру, изъ завоеванныхъ городовъ и земель уступлены суть въ сторону Его Королевскаго Величества города и мѣста: Полоцкъ, Витебскъ, Диноборкъ, Невдъ, Се-бежъ, Велижъ, Лютииъ, Резица, Марнаузъ, со всѣми Лифляидами полуденными и со всѣми тѣхъ городовъ воеводствами и повѣтами, издавна къ нммълежащимн; и тѣмъ горо-домъ бытн въ сторонѣ Его Королевскаго Величества, также на вѣчныя времена, а Великимъ Государемъ, Ихъ Царскому Величеству, и Ихъ Царскаго Величества Насл ѣ д-никамъ въ никакого во имѣти; также ж тѣ всѣ ,которыя недавно козаки за

Сожею, въ сторону его Королевскаго Ведичлетва належатп н отданы быти нмѣють. 9). Также уговорили и постановили, что Великій Государь, Его Королевское Величество, церквамъ Божиимъ: Лдчкой и Галнцкой, Премйшельской, Львовской, и нихъ монастырямъ, Архимапдріямъ: Виленской, Минской, Полоцкой, Оршанской и инымъ, братствамъ, въ котормхъ брѣталось и нынѣ обрѣтается потребленіе благочей тнвой Греко-Россійской вѣры, и всѣмъ тамо живущимъ дюдемъ, въ Коронѣ Польской н йѣ Велнкомъ Кнджествѣ Ліитовскомъ въ той же вѣрѣ оставаюіцимъ, никакого тѣсненія ж Римской и къ Унін принджденія чинить не велнтъ н быти то не нмѣеть, Мо по давнычъ правамъ во всякихъ свободахъ Ж вольностяхъ нерковныхъ бддетъ блюсти. А понеже нынѣннимъ Кіева въ сторонд Ихъ Царскаго Величества отъитіемъ, Епископомъ вышешепмянцтымъ, въ Коронѣ Польской и Велнкомъ Княжествѣ Литовскомъ пребываюхцимъ, по духовномхъ по обыкновенію, довелось прінмать благосдовеніе и коподоженіе отъ Кіевскаго Митрополита: н то изъ нихъ въ милости Его Королевскаго Величества вредити не имѣеть. А взаимъ Ихъ Царскаго Величества людянь вѣры Римской въ Госддартвахъ Ихъ Царскаго Величества, пачежъ въ нышѣшнихъ отошлыхъ странахъ отъ Великихъ Госддарей, Ихъ Царскаго Величества никакое въ вѣрѣ не нмѣеть бм тѣтворено безправіе, къ иной вѣрѣ прину жденіе, наипаче имѣтъ всякую вольность держать, ж въ нмѣніяхъ свонхъ никакой препоны и дбытка не понося, на малость Ихъ Царшаго Велиихъ вольно нмѣтъ; ш сію нашего договору статью при шшмжъ Королевскомд Величеству н Рѣчн Посполнтон на Сеймѣ вольномъ под твердить, ж въ Сеймовую конституцію напечатать. Разсуднвъ добро от Хрнстіанства, а желая народы подь бдсдрманскимъ нгомъ стеняціе нзъ тожъ тяжелой свободити неволи, а паче всего хотя истин: ну ю вѣру Божию и хвалу Его, Магометанскія мерзости извергши , во святилище Господне ввестъ; видя пря томъ ненадежность всякнхъ съ поганствомъ постаяовленій, что тотъ креста святаго ж всѣхъ Хрнстіанъ общіж непрія-тель, Садтанъ и Ханъ Крымской постановленныхъ съ Великими Государи, съ Ихъ Царе Величествомъ, мирныхъ договоровъ къ недодержанію приводя, посылали угъ себя изъ Крыму и изъ Азова Украйные Ихъ Царскаго Величества города ш мѣста воинскимъ наступленіемъ Беевъ я иныхъ Мурзъ со многими ратьми, которые многой полонъ поймали разореііе знатное чннвлн; также н на Государство Великаго Госудяря. Его Королевскаго Величестваг не додержавъ учиненяго съ собою, темною наступили: тогда по | уговорили и постановили что Веднкіе Государт, Ихъ Царское литестт, по братской своей къ Великому Госцдарю, къ Его Королевскому Велнчествд држбѣ и любви, и по желанію Цесарскаго Шличества Рнкскаго и Королевскаго Величества Францдзкаго я Курфирста Бранденбургскаго, также к Рѣчн Посполитой Венецінекой за иастилешемъ посіновленнаго вѣчнаго миру изводили Ихъ Царское Величество покой разорвать, которой съ Садтаномъ Трскіть я съ Ханомъ

Крымскимъ по се время временной кмѣли, а союзъ съ Его Королевскимъ Ведичествомъ чества то нмъ вредита не, оборонительной нротнвъ поганства своей вольное употребленіе въ дом ѣ хъ принять, ж нашпательной,

тѣшь основательнѣншіи и совершеннѣйшіи хотъ союзъ постановленный былъ: тогда тотіаеъ въ семь же ВОИНСКОМ временн ынѣшняга Рождества Христова 1686 а отъ 7194 год, за многіе бдсдрманскія неирравды, для имени Хри-стіанстаго ж для избавдевія многнхъ Хри-стіан%, стениянихъ въ будсдрманской неволи у отвращая силы бусдрманскія Хана Крнмскаго отъ Государства Его Королевакаго Величества, при помощи Божіей дка-жцтѣ Ихъ Царское Величество послать войска свои со всякимъ воинскимъ наря-домъ въ Сѣчд и на переправахъ на Крымскія войска обыкли пере-нравливатнся, заборояя приходу въ Государства Его Королевскаго Величества и въ всякой воинское дѣло и надъ непріятедемъ креста святаго чинить, также и Донскимъ козакомъ пове-дятъ Великіе Государи, Ихъ Царсксш Величество, на того ж'ъ непріятеля наступить, и промысль воинской чинить на Черномъ мо-рѣ, подъ тѣми жъ Крымскими юрты и подъ ихъ городами и мѣстами, гдѣ воинской случай съ бусурманы употребляти будетъ; а въ будущемъ году, отъ Рождества Христова 1687, а отъ созданія міра 7195, также впредндуіція лѣта многими силами на самой Крымъ помоіцію съ стороны Ихъ Цар-скаго Величества быти имѣють; а Его Королевскаго Величества корошымъ и Великаго Княжества Литовскаго многнмъ войскомъ3 въ тѣ жъ времена воинскимъ наступленіемъ на Турецкія войска и орды Бѣлогородскія со всѣми воинскими приготовленіями воинской промысль чинить, отвращая силы непріятельскія, чтобъ на войска Ихъ Царскаго Величества, случась съ Крымскими силами, не пришли потамѣсть, покамѣсть у Великаго Государя, Его Королевскаго Величества ш у Велнкнхъ Государей, у Ихъ Царскаго Ве- личества, съ бусурманы обіцій миръ не станется.і. А когда дастъ Господь Богъ Ихъ Царскаго Величества войскамъ вступить въ Крымъ и учинить воинской промысль надъ Крымскимъ юртомъ, и если Салтанъ Тур-ской подвигнетъ въ то время войска на Государство Ихъ Царскаго Величества, а именно, къ Кіеву ж къ иньшъ мѣстамъ: тогда Его Королевскаго Величества короннымъ и Великаго Княжества Литовскаго войскамъ идти противъ войскъ Турскихъ, и надъ тѣми непріятельскимн войсками силами своими чинить воинской яромысль, отвращая тѣ вой ска отъ Государствъ Ихъ Царскаго Величества; также взаимно Великіе Государи, Ихъ Царское Величество, войсками своими Крымъ отвращать имѣють, когда бы такова сила имѣла наступить бусурманская на Государство Его Королевскаго Величества, именно, на Львовъ и на инья мѣста, и пересылать между собою другъ другу помогать такимъ способомъ, какъ выше описано. 12). И то постановили есмы Великимъ Государемъ, Ихъ Царскому Величеству, послѣ постановленія сего вѣчиаго миру писать къ Садтану Турскому и Хану Крымскому въ грамотахъ Ихъ

Царскаго Величества, объявляя о тоаіъ вѣчномъ миру и сою-зѣ учиненномъ, и чтобы Салтанъ Турской и Ханъ Крымской съ войсками своими на обои Государства войною не наступали, жь отъ войны достаточно престаи, и удоволь-ствование на обѣ стороны учинили. И если по тѣмъ Ихъ Царскаго Величества грамотамъ будутъ у Великаго Государя, у Его Королевскаго Величества, и у Великихъ Государей, у Ихъ Царскаго Величества, Салтанъ Турской и Ханъ Крымской дружбы и миру искатьэ и отъ войны достаточно, и Его Королевскому Величествд дндтъ отдавать завоеванные города, Каменецъ и иные надлежаще, которые съ тѣмъ Каменцомъ сдтъ завоеваны: да похотятъ Великій Госддарь, Его Королевское Величество, Великіе Госддари, Ихъ Царское Величество, ыещц собоію о томъ чрезъ пословъ или посланмковъ подчинить обсьтлки, и съ Салта-пошь Тдрскимъ и съ Ханомъ Крымскимъ Миръ обпе постановить, ж то завоеванье чрезъ покой отобразъ, и тѣмъ Егъ Королевское Величество нмѣеть довольствоватис; а то имѣеть быть за пересылкою Его Коро-левскаго Величества съ иными союзники Его Королевскаго Величества и Рѣчи Пос-политой, чемъ Его Королевское Величество и Рѣчь Посполитая приводитъ тѣхъ со-юзниковъ, чтобъ на то поволители, обѣицается, какъ и Его Королевское Величество имѣ-еть надеждд, что то тѣ жь союзники наши учинить поволять. А естли Салтанъ Тур-ской или Ханъ Крымской у Великихъ Государей, Его Королевскаго Величе-ства, или у Иіъ Царскаго Величества дружбы искать по одному: тогда дна сторона безъ др]гія ни въ какіе договоры съ Сал-таномъ Турскимъ и съ Ханомъ Крымскимъ вступатн и миру чияити съ ними не нмѣеть: а быти тѣмъ договоромъ по обіцемд Его Королевскаго Величества и Ихъ Царскаго Величества согласію и договору; имѣтн Великому Государю, Его Королевскому Величе-ству и Великимъ Государемъ, Ихъ Царскому Величеству, обще о томъ радініе, чтобъ постановить миръ съ Салтаноч-ь Турскимъ Ж Ханомъ Крымскммкъ прибыли Колевската Величества и Ихъ Царскаго личества Государствамъ бе^ъ продолжвгель-пья съ ними войны, таакъ писано въ сей вышеимеюванной статьѣ, и ссылатся о томъ Великимъ Государямъ, Его Королев-скому Величеста Ихъ Царскому Величеству между собою почасту» , 15- При томъ Ведикий Государь, Его Ко-ролевское Величество, Великихъ Гоедарей, Ихъ Царское Величество ііішдешіваетъ, что Его Королевскаго Величества союзники, Цесарское Величество Римскій и иные, по учиненномъ и присягою утвержденномъ, бусурманъ, въ таковой же силѣ и мочи иребывата будутъ, въ какой съ Его Королевскимъ Величествомъ ны-нѣ суть договорами обязаны, и необослава сімъ Великими Государи, съ Его Королевскимъ Величествомъ и съ Ихъ Царскимъ Величествомъ Цесарскому Величеству Римскому ш Рѣчи Посполитой Венеційской съ Турскимъ Салтаномъ и съ Ханомъ Крымскимъ къ миру не склонять, и одному безъ другомъ покою не становить; наипаче съ своихъсторонъ стоя-ти и отпоръ и промысль надъ ними, при помощи Божіей, наступательной и обортнитель-ной

всѣми силами чынитлицъ какъ нынѣ естцъ потамѣсть, дондеже у Великаго Государя, ч Его Королевскаго Величества, ж у Великихъ Государей, Царскаго Шшжштжжтр гватѣми бусурманы война и союзъ кастунатель-ной имѣтись будетъ. 14). Также договорили ж постановили сеймы, что Великому Государю, Его Королевскому Величеству и Великимъ Государямъ, Ихъ Царскому Величеству, противъ тѣхъ же обічихъ Хриетіанъ непріятелей, Турскаго Салтана и Хаиа Крымскаго, с наступательной и оборонительной сошзъ Королевское Величество Французска, дабы ж оиъ къ тому святому елучеію, образу всѣхъ Государей.

А когда по волѣ Божіей и по постановлению Великаго Государя Королевскаго Величества и Великихъ Государей, Ихъ Царскаго Величества, и съ Ханомъ Крымскимъ покой вѣчкой станеть война окончится; если Терской, Визира, на Государства обонхъ Великихъ Государей, или на которое изъ мнхъ еднное настдпнли, и подѣ Шевъ или на иные Украйные города, или на Подолье и ко Львовд Визиря и Пашей съ Тдрскими войски послали, такте Хавъ Крым едой Кагда иди Ндрадына съ Мурзаиш; тогда союзъ оборонительный такимъ же отвраіце* ніеиъ ж способами, какъ о томъ выше постановлено . А если по докошіанію нынѣшней ВОННИ починенномъ съ Салтаномъ Тдрскимъ и съ Ханомъ Крымскимъ покоѣ, нард-шеній отъ Салтана Тдрскаго и Хана Крымскаго не бддетъ, а хотѣль бы которой ни есть изъ Монарховъ, Его Королевское Величество, иди Ихъ Царское Величество новдю воинд настдиательндю зачинать, и въ Госддарства Ихъ съ войсками ийти: тогда одна сторона дрдой въ тд зачатдю иастдпательндю воинд помоч-етвовать не имѣеть, и сей нашъ нынѣшній союзный договоръ имѣеть быть отставлень,. Такожде договорили есмы и постановили, понеже во время прошедшаго переаш-рія междд Госддарствъ Великаго Госддаря, Его Королевскаго Величества и Великихъ Госддарей, Ихъ Царскаго Величества, тородамъ ш землямъ которые города и земли съ сторо-ин Ихъ Царскаго Величества настдидены изъ завоеванныхъ жъ Его Королевскаго Величества еторонд, ие учинено до сего времени размежеваніе земель, что во время прошед- шая войны въ пордбежныхъ городахъ живду щіе люди, чрезъ старыя рдбежи, въ дѣздѣхъ лѣсы посѣкли и признаки и грани попор- тили; тогда Великій Госддарь, Его Королев-ское Величество и Великіе Госддари, Ихъ Царское Величество по постановленіи сего вѣчнаго мирд изволятъ для того досмотру, съ обѣихъ сторонъ по подтвержденіи обоихъ Великихъ Госддарей нашихъ нынѣшняго вѣч-наго мира, выслать по двѣ особы пордбежныхъ сддей и комиссаровъ съ одного краю отъ Смоленска и отъ достдплевныхъ отъ Витебска и отъ иныхъ городовъ и земель съ полномочными своими Госддарскими грамотами, которые пордбежные сддѣи и комиссары по обыскѣ междд собою съѣхався на границѣ, и тѣхъ дѣздовъ съ обѣихъ сторонъ собравъ многихъ старинныхъ съ волостей людей вѣдомыхъ, распросятъ въ земляхъ и въ водахъ и въ лѣсныхъ годахъ и гонахъ по старымъ ди рдбежамъ на

обѣ стороны владѣють, и спорд какого на обѣ стороны нѣтъ; и тѣмъ по-
рубежнымъ жителямъ обои межевые судьи и комиссары прикаждтъ на обѣ
стороны, чтобы впредь имѣли съ обѣихъ сторонъ владѣніе земель по старымъ
рубежамъ; а гдѣ старожидай скаждтъ границд попорчеи-ндю, тогда тѣ жъ судьи
и комиссары сами осмотрѣвъ, ведутъ признаки ж грани дчй-нить и старый
межи поправить, прикажатъ крѣпко тамошнимъ жителямъ ш съ волостей
крестьяномъ постерегати того, чтобъ во всякихъ дгодьяхъ съ одной стороны
дрогой обид викакія впредь чинены не были. 17). А съ другого краю, что Кіевъ
городъ и принадлежащіе къ городд Кіевд вышепо-мяндтые города и мѣста,
которыя въ 3 статьи объялены, такожь на дрдгой сторонѣ Днѣпрі отъ
Чернигова ж отъ Староддбова, выедать съ обѣихъ сторонъ дрдгихъ судеи .

По тому жъ между тѣми городами мѣсты, тако жъ и Королевскаго
Величества между городами н мѣсты разграниченіе земель учинять, и
таыошшшъ живуіцнмъ людемъ на обѣ стороны заказъ учинять, и призраки
устроить, которыми мѣстами и землями которой изъ нихъ стороиѣ^ по сему
вѣчрому владѣти иалежати будетъ остерегаіющъ того, чтобы на обѣ стороны
ни за что между порубежными жителями ссоры и недружбы не возрастали. 18).
А понеже всѣ Государства шжыжлж казнѣ Государскои чинить пополненіе отъ
торговыхъ купецкихъ людей проліхсловъ; тогда въ надежду обоихъ
Великихъ Государей нашихъ Ихъ Государскои братскои дружбы и любви, и о
семъ договорили мы и постановили, что обоихъ Великихъ Государей, Его
Королевскаю Величества и Ихъ Царскаго Величества торговымъ людемъ
(кромѣ жидовъ) отъ нынѣшняго постановдешя вѣчнаго миру, ѣздить на обѣ
стороны со всякими товары незаказными съ приѣзжими такъ въ сторону
Великаго Государя Его Королевскаго Величества въ Стольные города?
Кракову юъ Варшаву, и Вильну, какъ въ сторону Великихъ Государей, Ихъ
Царскаго Величества въ Царетвующіи Велшкій градъ Москву, вольно будетъ
а пошлины отъ товаровъ нлатить ио Уедаяу обоихъ Государству въ
обѣрайямхъ, а сверхъ Уставу убытку куоножь никакихъ грабежей не чинить,
и тѣмъ ихъ не отгонять, и товаровъ не задерживать вольную торговлю во всемъ
обоихъ народовъ купцтѣ сохранить; также ш Двиною рѣкою жъ Рагѣ, и изъ
Рвгм къ Смоленску кунцомъ Смолеискимъ и ннымъ въ промыслѣхъ сво-ныхъ и
въ проѣздѣхъ съ товары ж товаровъ имѣть путь свободной, безо всякаго
затрудненія, съ пдатежемъ уставаыхъ нош лннъ, а сверхъ уставу убытковъ имъ
и гра- чиено будетъ. 19.) А долги, которые передъ войною я во время
перемэрид чрезъ подлинныя записи и кабалы, тажж и чрезъ договоры купец-
кіе, у шяенм однсшу на другомъ штш вольно, и меж людьми всякаго чину
такъ короны Польскои и Великаго Княжества Ли-товскаго, какъ же ж народу
Московскому и чрезъ прошедшую войну прибылыхъ, въ сторону Нхъ
Царскаго Величества городовъ усту-плеиныхъ, когда съ обѣихъ сторонъ
покажутся, и слушиыми доводами объявлены бу дуть: тогда всякому такому

изобиженному, по крѣдостямъ и записямъ и противъ купец-кихъ догово , на обѣ стороны расправа нрава достаточная вршжэ нуава ж достоинства, учинена быть должна. 20) А въ которой сторонѣ своевольные ж непослушные люди покажутся, тогда обѣ нихъ въ порубежныхъ ородѣхъ объявлено Воеводамъ ж Комендантомъ, ж надъ тѣми жъ людьми, нмѣ етъ быть безъ мвдосердія , съ обѣ нхъ сторонѣвъ норбежныхъ городѣ хъ; Воедамъ и издаушшмъ людеадвекмхъ сосѣ дскихі; увравныхъ дѣлѣжъ радѣтельными разбойнишвъ ш всяшхъ замхъ съвддаатш, отъ стороны заңну tm какія ссоры ж въ которыжъ ,

будеть за ѣщц достоинъ, по звычайномі вбоихъ Госддарствъ праву, чтобъ межъ Великими Госддарн нашими, ни о чемъ А комц какіе убытки ж и разнесдтъ тѣ животы, и раздідщгъ с иными : людьми, и то противъ достоинства отдавать, и товариамъ ихъ возбранити, такъ же чинити заповѣди, такъ чтобъ впредь злыхъ дѣлъ чинить не дерзали. 21). А если за причиноу который нежелательства и досадительства прилучатся нежъ обѣими сторонами, и которая сторона изобижена будетъ; и тоя стороны Воеводамъ и Намѣстникомъ для такія обиды или другой стороны Намѣстникомъ и Воеводамъ наблизкихъ порубежныхъ городѣхъ, гдѣ то насидѣство учинится, дать вѣдать, и съѣхався на рубежъ, тѣ противные потупки ж іршнки, кому будетъ належать, выслртать и по братски разеуднтъ, ж управу учинить безъ проволоки, въ правду; а сего вѣчнаго миру ни за какія порубежныя Ссоры и поступки ни какимъ обычаемъ не нарушать. 22). А буде большія дѣла прилучатся, которыхъ пордбежнымъ Воеводамъ расправити и успокоити не мочно будетъ; и то отложить до посольскихъ обоихъ Великихъ Государей ; а которыхъ пословъ они обои Великіе Государи, для сторонъ на рубежъ пошлштъ, тогда ни между собою обошлются, чтобъ съ обонхъ сторонъ было сручно, безо всякаго спору, съѣхаться, , въкоторыхъ будутъ высланы, договариваться, и во всемъ добрую святую справедливость въ правду безъ проволоки учшіити ииѣють; ва сего вѣчаго миру ни для какихъ причшіѣ не нарушать. 23). Также въ томъ вѣчномъ миру днѣють быгъ успокоены Велика го Государя Его Ко ролевскаго Величества, и Великихъ Государей Ихъ Царскаго Величества всѣ Ихъ Государства земли, города и подданные, такъ что ни которой Государь другъ надъ дру-гомъ тайныя и явныя недружбы замышляти не будетъ, ни самъ собою, а ни чрезъ иныхъ никакого зла не чинить, и не велѣти.% 24. Особно тако жъ Великій Государь Его Королевское Величество, и Его Королев-скаго Величества яаслѣдники, и потомъ будущіе Короли Польскіе и Великіе Князи Литовскіе, и вся Рѣчь Посполитая, Короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго, обоихъ народовъ духовные и мірскіе, ни сами собою, ни чрезъ иныя какія подстав-ныя особы, явныхъ или тайныхъ непріятелей, которые бѣ были Великимъ Государемъ, Ихъ Царскому Величеству и всему Российскому Государству, въ совѣтъ не принимать, и помочи имъ казною и людьми давать и ни какого зла чинить не имѣють, также и въ города Ихъ Царскаго

Величества Велик-россійскіе и Малороссійскіе во всѣ, которые въ державѣ Ихъ Царскаго Величества съ землями и крѣпостями и въ подлежаіфе уѣзды и поддашихъ не вступаться, и не воевать, и ни какого зла не учинить, и чинить не велѣтъ, и ни какого недруга не наводить, и наводить не велѣтъ, и людей изъ тѣхъ городовъ и мѣстъ въ свою Королевскаго Величества и Рѣчи Посполитой сторо ну наговаривать и выводить закажетъ. Взаимное Великіе Государи Ихъ Царское Величество и Іаслѣдники Ихъ, и потомъ будущіе Великіе Государи, Цари и Великіе Князи Россійскіе, явныхъ и тайныхъ непріятелей, которые бы были Великому Государю Его Королевскому Величеству и всей Коронѣ Польской и Великому Княжеству Литовскому, въ совѣтъ не принимать, ни помочи имъ казною и людьми на случай къ недружбѣ я войнѣ сами собою ни чрезъ подставныя осо-

бы давати и зла чинити не имѣють, также и въ города Его Королевскаго Величества и Рѣчи Посполитой, которые къ Коронѣ Польской и къ Великому Княжеству Литовскому належать, и въ иные Ем Королевскаго Величества и Рѣчи Посполитой города, земли и крѣпости, и въ ихъ подлежащіе уѣзды и подданныхъ, не вступатися, и не воевать и никакого зла не чинить, и чинить не велѣтъ, и недруга никакого не навести и навести не повелѣтъ, и людей изъ тѣхъ замковъ, мѣстъ и земель въ свою Царскаго Величества сторону призывать и выводить закажутъ; но паче во всѣ вѣчнаго миру лѣта съ обѣихъ сторонъ братъ брату всякое дѣло, и что къ братству належитъ, показывать имѣють, чтобъ недружба не уростала, и къ войнѣ причины не были, и до войны и до разлитія крови и до опустошенія обѣихъ Государствъ всякимъ промысломъ съ обоихъ сторонъ не допустятъ, но паче сдержатъ Христіанскимъ радѣніемъ въ покоѣ, и ни за какія рушающія причины, войны чинити не имѣють и не будутъ. 25. Также согласно договорили и постановили есмы, что нынѣшній нашъ согласной о вѣчномъ миру договоръ, на содержаніе вѣч-БЫХЪ временъ Великіе Государи Ихъ Царское Величество предъ Святымъ Евангеліемъ, на ближнихъ Боярѣ и Думныхъ аюдей и на наше Е го Королевскаго Величества великихъ и полномочныхъ пословъ, договорныхъ записяхъ, въ прибытіе насъ вышеомянутыхъ Его Королевскаго Величества и Рѣчи Посполитой великихъ и полномочныхъ пословъ, утвердить и укрѣпшть нзволяютъ, что взаимно и Великімъ Государь нашъ Его Королевское Величество, тѣ вѣчнаго миру договора на содержаніе ихъ вѣчными вѣщаніями подтвержденныхъ Великихъ Величества, также и на своей Королевскаго Величества, грамотахъ, свою Королевскаго Величества подтверждающую грамоту съ Государственными маестатовъши Жоронною и Великаго Княжества Литовскаго чатьашъ въ руки отдать повелитъ, и къ Великімъ Государемъ, къ Ихъ Царскому Величеству отпустить не задерживая, о котрыхъ великихъ досдахъ, по обычю обсылка чрезъ гоіща учинена будетъ, 26. Также договоренно постановлено, что великімъ и

полномочнымъ посломъ, будучимъ въ обоихъ Госцдарствахъ въ посольствахъ предъ Великимъ Государемъ, Его Королевскизгъ Величествомъ, и предъ Великими Государи, Ихъ Царекішь Величествомъ, для Ихъ Государской превысоной чести, посольства свои отправлять всегда не токровеннімн жлавак, ,се есть, а принимать тѣхъ пословъ и полтщиковъ и гонцовъ на обѣ стороны и отпускать съ честью по достоинству.

Пребывати мопуть; а по отправленіи ихъ? имѣють съ послами ни малаго времшш не отставаючи отѣхъ, такожь дри послѣхъ люди никакого народу людей подговаривать и тайно съ собою вывозить не нмѣють, а есдибы кто виновать въ толіѣ объявился тогда на такомъ вѣковатомъ судѣ совершенный имѣеть бмгъ учинеаа купитцъ заповѣдныхъ товаровъ вина и табаку въ Российское Государство не возить Такождс въ надежду всякаго пожи?oi«aiга сосѣдокаго добра обояхВедшш і Государей нашпхъ Государствамъ остерегательствѣ не токмо посторон-нихъ лепрiягельскихъ замыслахъ, но и для нровшсловъ въ торговыхъ пожиткахъ и въ иныхъ Богопріятныхъ дѣдѣхъ постановили есмы согласно, чтобъ нзъ одного Государства чрезъ другое Государство, съ грамотами Государскими, проѣздъ былъ вольной и безопасной , такъ какъ и Короны Польской к Великаго Княжества Литовскаго чрезъ Го- сударе гва Ихъ Царскаго Величества, съ грамотами, или съ проѣзжшш отъ Его Королевскаго Величества данными, въ Персидскую землю и далѣ, также и изъ Государства Велшшхъ Государей, Ихъ Царскаго Величества Московскаго, изо всей Великой Россiн, чрезъ Государство Короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго, съ грамотами для безопасности отъ Ихъ Царскаго Ве- личества данными, въ розныя страны Государствъ посланнымъ, и тѣмъ назадъ возвра-щакшршея быть въ надлежаемъ безопасствѣ, и туда, куда посланы будутъ, ѣхагъ, н до Государствъ свопхъ возвращатися, со всѣми при нисъ будуннмн пожитки, въ обо-ихъ Государствахъ^незаказными, и съ людьми ихъ въ сосѣдскомъ сохранении съ воль-иымъ наймоиѣ подводѣ, съ платежезіѣ однако достойныхъ отъ товаровъ пошлинъ, каковы въ которомъ Государствѣ постановлены будутъ, которые отъ города до города тѣхъ обояхъ Государствъ, со всякнмъ безопас-ствомъ и вспомогательсгвомъ, безъ за держанія пропущены быть пмѣготъ. 2 9. А понеже много належитъ обоимъ Го-сударствамъ Великихъ Готударей иашихъ въ скорой и въ частой межъ собою обсылкѣ для вѣдомостн чрезъ грамоты въ скорыхъ при- ключающихся Государскпхъ, а особенно въ помощи общей ягротивъ бусур^аиѣ, также и для прюшоженія торговыхъ обоимъ Госддарствазсъ пожиткодъ, и

согласно договорили и постановили, чтобъ чрезъ почту таковы обеылкн, кото-рая скоряйше, нежели чрезъ гоіщовъ, какъ прежь сего съ великою мѣиикотою бывало, потребнють вѣдомости, для безопасности и потребъ Госддарскихъ дѣялось, и для того почта со стороны Его Королевскаго

Величества, начавъ отъ мѣста пребывапія Его Королевскаго Величества, чрезъ Государство Его жъ Королевскаго Величества, даже до Кадшіа мѣстечка на рубежѣ Воеводства Мстиславскаго лежащаго, постановлена бд-деть, которая на всякую иедѣію путь свои шествуя, всякіе листы и отвѣгы, какъ Государскіе, ,, такъ и торговые, въ другую сторону до мѣстечка порубежиаго Воеводства Смоленскаго до Мииговичъ речен-иаго, въ державѣ Великихъ Государей, Пъ Царскаго Величества будущаго, назначенно-му Почтмейстеру надъ почтою, огъ Нхъ Цар-скаго Величества, безпрестаіно тамъ будущему, въ цѣлости отдавать должна, которой, тѣ листы всѣ прішявъ, чрезъ Смоленскъ, до царствующаго града Москвы, какъ скорѣе отсылать имѣеть, а взаимно листы и отвѣ Государскіе, буде будутъ, какъ и торговые съ Москвы до Минговичъ, а нъ Мипговичъ въ Кадина присланные, Почт-мейстеръ, отъ Его Королевскаго Величества назначенный, прішявъ какъ скорѣе, го мѣс-та пребывапія Его Королевскаго Величества отсылати будетъ, а въ обоихъ Госу-дарствахъ въ отпускѣ съ почтами, кромѣ Государскихъ на обѣ стороны посылокъ и гралготъ, отъ торговыхъ людей, и огъ пи-семъ нхъ въ овоихъ промыслѣхъ торговыхъ писанныхъ мощеть быть устава, по чему платить, противъ обычаю во всѣхъ Государ-ствахъ будущаго постаповленія, и что бы торговый письма подъ закладомъ не чрезъ иныхъ людей, но чрезъ уставный почты но-сыдацы, и у почтарей заановакы были, послашшковъ, сей птвержденной е чной миръ объявить, чтобъ не безъ вѣдывРг сти было, и потомъ, чтобъ купецкими людьми съ окрестными Государствы торговые промыслы множились. 31. А буде изволеіемъ Вожшмъ прилучи гея которому Великому Государю съ сего свѣта на вѣчное блаженство преселиться; тогда о немъ наслѣдствуюн ему Великому Государю, для непорушнаго додержачаія сего вѣчнаго миру, друаго Государя чрезъ своихъ пословъ обвѣстити, и о склонности своей до дружбы объявить, что потомъ другіе Государь взаимно имѣеть учшштъ, и тогъ вѣчій миръ подтвержденными своими Государскими грамотами, вообще обои Ве ликіе Государи подтвердмтм должны будутъ чтобъ не къ разорваішо, но паче къ утвеШ жденію и покою не нерушимуому сіужяло. 32. А если бы за нечаянными, сей вѣшіго миру договоръ, пись-мовгъ подгверждсій, въ которомъ Госу-дарствѣ въ канцелярии утерялся, или до от-несеііія и отданія до канцелярии задѣтися гдѣ имѣдъ: тогда тажъ крѣчьность м нрбыва-тельство договору иынѣшняго, <віисапіаго, въ другомъ Государстве будущаго, имѣеть обоимъ Беликизій Государемъ и Ихъ Великим, щдарствамъ ваобюце служить, же менарушеши иынѣшняго по-стщ^баЗ&йіж некою святагоостававителемъ будетъ.

398. – Генваря 30. Договоръ о перемии на 13 лтъть и 6 мтьсяцовъ между Государствами Россійскимъ и Поль-

//656//

КНЯЗЯ АЛЕКСЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7175

1667

скимъ, учиненный на съездъ въ деревн Андрусов полномочными послами.

Наияснйшаго и Великаго Государя, Яна Казімира, Божіею милостию, Короля Польскаго и Свйскаго, Великаго Князя Литовскаго, Русскаго и иныхъ, Его Королевскаго Величества и всхъ чиновъ Рчи Посполитой обоего народа Коруну Польской и Великаго Княжества Литовскаго, духовныхъ и мірскихъ, мы великіе и полномачные послы и коммисары Юрій Кароль Глбовичъ на Дубровн, Генеральный Княжества Жмудскаго Борисовскій и прочихъ Староста, Хриштовъ на Бакштахъ Завиша, Маршалокъ великій, Великаго Княжества Литовскаго Чизерскій и прочихъ Староста, Кипріанъ Павель Бростовскій, Референдаръ и Писаръ Великаго Княжества Литовскаго Давговскій, Субоцкій, Быстрицкій и прчихъ Староста, Стефанъ Ледоховскій, Подкоморье Кременецкій, Янь Антоній Храповицкій, Подкоморье Воеводства Смоленскаго, Марковицкій и прчихъ Державецъ, Станисдавъ Казиміръ съ Кожухова, Кожуховскій, Стольникъ Воеводства Калишскаго, будучи мы, по указу его Королевскаго Величества Пана нашего милостиваго Князя Алекся Михайловича, всея Великія и Малыя и Блыя Россіи Самодержца, и многихъ Государствъ и земель восточныхъ, западныхъ и сверныхъ отчина, ддича, Наслдника, Государя и Обладателя, Его Царскаго Величества съ великими и полномочными послы яснвельможнымъ и вельможными, Окольнічимъ и Намстникомъ Шатскимъ Аланасьемъ Лаврентьевиемъ Ординымъ-Нащокинымъ, Дворяниномъ и Намстникомъ Кадомскимъ съ Богданомъ Ивановичемъ Ординымъ-Нащокинымъ и съ Дьякомъ Григорьемъ Богдановымъ, межъ Смоленскомъ и Мстиславлемъ, близко рки Городни, въ деревн Андрусов, съ великимъ и неотступнымъ, его Королевскимъ Величествомъ и Короною Польскою и Великимъ Княжествомъ Литовскимъ и цлою Рчбю Посполитою, токажъ и межъ Великимъ Государемъ, Его Царскимъ Величествомъ и Государствомъ Московскимъ, вс недружбы и разности, которыя въ прошлыхъ лтъль учинилися, и на остатокъ до явной недружбы и войны и до пролитія крови пришло, успокоить и дружбы утвердить, и хотя въ томъ ныншнемъ времени, длямногихъ съ обихъ сторонъ заходящихъ общихъ трудностей, до учиненія вчнаго покою, межъ тми обоими Великими Государи нашими пріитить не могло; однакожъ видя тхъ же Великихъ Государей нашихъ подвижность и ихъ Величество боихъ Государмтвъ желаніи войскъ постановленіе общее врю утвердили, ралнія наши овчномъ или временномъ

покое неотступное имти, такожь и противъ полной мочи, которая намъ отъ Великихъ Государей на учиненіе святого покою дана есть, усматривая счастливйшаго времени, въ которомъ бы вышеимянутая дружба до совершенія дошла, и межъ Виликими Государи нашими и ихъ великими Государствы, до покою крпкаго пріити могло, сіи статьи на 31 създ нашемъ, се есть Генваря въ 16 день противъ календаря нашего, отправленнымъ договорили и вообще постановили есмя:

1. Чтобъ перемирье отъ наншняго года, отъ Рождества Сына Божія считаючи, то есть отъ 1667 года, а отъ созданія міра 7175 года отъ мѣсяца Іюня черезъ тринадцать

Томъ I.

83

//657//

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7175

1667

лтъ, нероздльне по себ идучихъ, даже до года отъ Рождества Сына Божія 1680, а отъ созданія міра до 7188 года, такожь до мѣсяца Іюня пребывало, и въ т перемирныя лта отъ начала нашего договора и постановленія, даже, дай Боже, и до вчнаго совершенія, всмъ недружбамъ, которыя до сего времени и дня до совершенія ныншняго перемирья отъ начала прошлой войны мечемъ, или иными какими ни есть недружбами учинилися, во всемъ оставленнымъ, и успокоеннымъ и впредь неимстительнымъ, и успокоеннымъ и впредь немстительнымъ и непамятнымъ быть, и симъ ныншнимъ крпкимъ перемирнымъ постаановленіемъ межъ Наияснйшимъ Великимъ Государемъ, его Королевскимъ Величествомъ, и Великимъ Государемъ, Его Царскимъ Величествомъ и межъ ихъ Великими Государствы и землями и городами, какъ тми, что издавна въ которой сторон были, протисъ ныншняго утвержденія, которое безъ всякаго нарушенія во вс т лта перемирныя вышепомянутыя додержаны имють быти крпко, и его Королевскому Величеству, также и Его Царскому Величеству, межъ себя, во всякихъ мрахъ добра общаго хотти и брать брату лучшаго искати, и во всемъ въ правду съ собою поступати.

2. А Наияснйшаго Великаго Государя, его Королевскаго Величества, такожь и Великаго Государя, его Королевскаго Величества, такажь и Великаго Государя, Его Царского Величества, ихъ Государскія именованія и титулы писаны на обѣ стороны быти имють, въ ихъ Государскихъ грамотахъ и во всякихъ письмахъ, какъ въ ныншней записи и въ начал написано есть, безъ умаленія и перемненія, даже, дастъ Господь Богъ, до постановленія вчнаго покоя, такжъ и въ порубежныхъ городхъ будучіе Сенаторы и Воеводы и

Гетманы, и всякого уряду и чину, кому гд вдать надлежати будетъ, и съ другой стороны Бояре и Воеводы и приказные люди, по указу Великихъ Государей своихъ, ихъ Государскія именования и титулы во всякихъ письмахъ, противъ ныншняго нашего постановленія, какъ въ началъ именовано, писати имють, постерегая того, чтобъ до недружбы причина ни въ чемъ давана не была; а отпуски всякіе изъ канцеляріи его Королевскаго Величества и отъ порубежныхъ коркнъ и Великаго Княжества Литовскаго, не Русскимъ письмомъ, какъ до войны было, но Польскимъ языкомъ, какъ до сихъ мсть во время ныншней войны ддалось, выходить имють.

3. А которые города и земли въсей прошлай войн отъ Коруны Польской и Великаго Княжества Литовскаго завоеваны суть, и оставають о владніи и въ держав Его Царскаго Величества, се есть Смоленскъ со всею сверскою землею, съ городами и съ уздами, которые отъ того краю отъ Витеюскаго и отъ Полотскаго и отъ Лифляндъ, отъ Лютинскаго уздовъ до Смоленска, то есть Дорогобужъ, блая Невль, Себежъ, Красное, тпкожъ и Велижъ, хотя издавна до Воеводства Витебскаго належащій съ другаго края, гд есть Сверскіе города, около Чернигова вс города и земли, какими ни есть прозвищами и урочищами названные, оставатись имють вс въ сторон его Королевскаго Величества отъ Днпра, что подъ Кіевомъ, и черезъ весь тотъ край до Путивльскаго рубежа накакого города, и ни мста, и ни волости во владніи, въ ныншнія перемирныя лта, отъ ныншняго времени и для, належаи не будетъ, не переходя однакожъ ру-

//658//

КНЯЗЯ АЛЕКСЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7175

1667

Бежей Воеводствъ Полотскаго, Витебскаго и Мстиславскаго, такожъ и повтовъ Оршанскаго, Мозырскаго, рчицкаго и Браславскаго, такожъ и Лифляндскаго рубежа, такъ въ себ т рубежи, и въ давномъ своемъ очертаніи до войны имли, и со всеми уздами, даревнями и олостями съ обихъ сторонъ Днпра и Двины ркъ, и съ иными будучими, до тхъ же Воеводствъ и потовъ, которые въ Держав его Королевской милости и Рчи Посполитой оставаются належащими, опричь Велижа, которой для покою святаго отъ Воеводства Витебскаго отлучень, и въ сторонц Его Царскаго Величества симъ договоромъ до перемирныхъ лтъ оставлень есть, и внизъ Днпра, что имяняются Запороги, и тамошніе козаки, въ какихъ они тамъ оборонахъ, островахъ и поселеніяхъ живутъ, имють бытъ въ послушаніи, подъ обороною, и подъ высокою рукою обоихъ Великихъ Государей нашихъ, на общую ихъ службу отъ наступающихъ, отъ чего Боже сохрани, бусурманскихъ силъ; однакожъ тмъ всмъ, всякого чину жителемъ, которые въ сторон Его Царскаго

Величества, въ мстахъ, всякого чину жителемъ, которые въ сторон Его Царскаго Величества, въ мстахъ черехъ сіи договоры до подлинного времениуступленныхъ, остануть, вольное имють быть во всхъ схъ мстхъ употребленіе вры святй Католической, безъ всякаго вх отправованіи Богомолія своего въ домахъ своихъ затрудненія, а взаимъ, которые въ сторону его Королевскаго Величества въ мстахъ черезъ сіи договоры уступлены оставають, вольное иметь быть употребленіи службы Божіей затрудненія, и въ тхъ же всхъ, черезъ сіи договоры, оставающихся въ сторон Его Царскаго Величества Польской на Украин, такожь и отъ Великаго Княжества Литовскаго, ни какихъ новыхъ городовъ на новыхъ мстахъ во время того перемирья строить, и ни изъ тхъ же мстъ и волостей, никакого чину людей до Государства Московскаго, съ поселеній своихъ выводити Его Царское Величество не велить.

4. И то укрпляемъ, что накакая надъ козаки Украинскими по ту сторону Днпра, отъ Переяславля будущими местб чинена быти не имать, за то, что нкоторые въ сторону его Королевскаго Величества и Рчи Посполитой поддавались, а тхъ козаковъ по другой сторон рки Днпра отъ Кіева будущихъ, Его Царское Величество отъ присяги, себ на подданство учиненной, освобождаетъ, и въ оборону свою принять, и до мстъ и городовъ, тамъ будущихъ, вступатися во все время сего перемирья не будутъ и не велить; а противъ того, и его Королевское Величество тхъ козаковъ по другой сторон рки Днпра, отъ Переяславля будущихъ, въ оборону свою принимати и до мстъ и городовъ тамъ будущихъ, вступатися въ т перемирныя лта не будетъ и не велить.

5. А городъ Кіевъ съ Печерскимъ монастыремъ, и съ посадомъ, и съ окольными ближними монастырями и съ пашнями оныхъ, которыя монашврскіе живущіе люди имють въ поляхъ, такожь и лсные входы на всякую домашнюю потребу съ той стороны Днпра, на которой Кіевъ есть, не больше надъ милею, чтобы удовольствованіемъ въ земляхъ людемъ, такъ и отъ окольныхъ, яко отъ Христіанскихъ людей исполнено было и додержано во время оно же и о изведеніи людей того жъ города Кіева, и о возвращеніи онаго съ тми жъ мстами именованными,

*

//659//

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7175

1667

которыя въ сторону Его Королевскаго Величества договорены и отписаны.

6. А изъ завоеванныхъ городовъ и земель уступлены суть въ сторону его Королевскаго Величества города и мѣста: Полотскъ, Витебску Дшіоборагъ, Лютинъ, Рѣжнца, Маріенгаузь со всѣми Лифляндами полуденными, и со всѣши тѣхъ городовъ всѣ имянованиыхъ уѣздами, издавна къ нимъ иалежаицими опричь Велижа, издавна до Витебска надежаицаго, а изъ тѣхъ городовъ которые недавно но взятію ихъ, церковныя ризы, образы и книги и ииыя ѣщм, такожь прибылыя пушки и запасы пушечные и всякое ружье и денежная казна и хлѣбныя запасы съ Москвы привезенные, и служилые і жители прибылыя Рускіе людил до городовъ Его Царскаго Величества близко будущихъ, на подводахъ до рубежа тѣхъ уѣздовъ вывезены быти имѣють а даввыя тѣхъ городовъ пушки и пушечные запасы и ружье, которыя нынѣ суть въ городахъ, такожь жнвуіціе тамошніе люди и шляхта въ свонхъ поселеніяхъ при уступленіи тѣхъ городовъ оставлены быти имѣють; а ті вышеимеюванныя усгуплеинныя города Полотскъ, Витебскъ, Диноборогъ съ Лифляндами и иныя города вышеименованныя съ иными мѣстами к уѣздамъ Усвятъ, Суроже, Озерице и съ иными имѣють быти отданы въ сторону его Королевскаго Величества и Рѣчи Посполитой въ кынѣшнемъ отъ Рождества Сына Божія 1667 год Марта мѣсяца въ 11 день, о новому календарю, черезъ присланныхъ Дворяиъ, какъ огъ его Королевскаго Величества, такожь и огъ Его Царскаго Величества, одндкожь людей тхъ и жнвотовъ ихтц которыя въ подводы вілгы будуть, задерживать; и ли ихл обидѣтъ люди Его Царскаго Величества не будгъ, а індягтѣ вътѣхъ лѣздахъ усгупленныхъ тог свои маетности отблрати вольно будетъ, въ которыхъ безопасно жиги безъ помѣшки и отъ людей Его Царскаго Величества въ крѣпостяхъ до вынятія оставакн нихея имѣготъ; а противъ того и люди Его Царскаго Величества, въ тѣхъ крѣпостяхъ будучіе, во всякомъ отъ его Королевскаго Величества людей, до вынятія ихъ изъ тѣхъ крѣпосгей, въ безопаствѣ пребывати будугъ.

7. А самой городъ Кіевъ съ тѣми жъ монастырями Печерскими и съ иными при Кіевѣ оставлеинными околицами, такожь и съ служками съ старыми, съ которыми напередъ сего Кіевъ въ сторону Царскаго Величества принять и съ живностію въ то время тамъ же будучею, въ сторону его Королевскаго Величества и Рѣчи Посполитой имѣгъ быти отданъ и очншгеиъ до первой о вѣчномъ покоѣ комисіи, въ тѣхъ перемирныхъ лѣтахъ припадающей, се есть въ два года, отъ нынѣшняго договора считаючи, дастъ Господь Богъ, въ прншломъ 1669 году въ мѣсяцѣ Апрѣлѣ въ 15 день по новому календарю приподающемъ; однакожь до того очищенія Кіева и отданія оиаго въ сторону его Королевскаго Величества и Рѣчи Посполитон, иміеть быти отъ Великихъ Государей нашихъ межъ собою черезъ посланниковъ съ любительшими грамотами обсылка, чтобъ съ одной стороны о отдачи, а съ другой стороны о принятіи не безъ вѣдома было, который обсылки, хотябы и

не были, однакожь городъ Кіевъ въ сторону его Королевскаго Величества и Рѣчи Посполи-той на срокъ, противъ описанія нынѣшняго возвращень и уступлень быти повинепъ, которой тотъ Кіевъ, черезъ тѣ два года покамѣса въ держаніи Его Царскаго Величества бдетъ имѣегъ, изіѣти крѣпкуію съ войска Его Царскаго Величества оборону, какъ противъ бусурманъ, такожь ж противъ своевольныхъ козаковъ, гд и живности и запа-

//660//

КНЯЗЯ АЛЕКСЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7175

1667

совъ воннскихъ до обороны по надобью Его Царское Величество давати верить, а за то ни какой при уступленіи того Кіева награды отъ его Королевскаго Величества и отъ Рѣчи Посполитой Его Царское Величество потребовати не будетъ. А что съ стороны пушекъ изъ разныхъ городовъ и мѣсть, какъ Его Королевскаго Величества и Рѣчи Посполитой, такожь и особныхъ жителей коруниныхъ и Великаго Княжества Литовскаго, сею войною, такожь и на Боярь розныхъ, съ обѣихъ сторонъ понманыхъ: и тое статью до договору о вѣчномъ покоѣ откладываемъ.

8. Всѣ письма явныя, такожь книги градскія, земскія Трибунальскія и Магдебургскія, при томъ дѣда, привилія, казенныя книги, такожь библіотеки и книги костедьныя и церковный въ Вильн и въ иныхъ городахъ и на разныхъ мѣстахъ, какъ въ корунѣ, такожь и въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ, въ сію войну забрашія, сколько ни есть ихъ сыскатися можетъ, и явныхъ и особныхъ, имянно посольства отъ Воеводствъ и повѣтовъ во время войны до Его Царскаго Величества съ обѣщаніемъ подданства отпранляныя, которыя черезъ нынѣшніе договоры оставляються, и на вѣчныя времена уморяются, ничего при себѣ не сохраняючи, возвратити, и оныя собравъ наиболѣй въ б мѣсяцахъз иди какъ скорѣе собратися могутъ, на мѣста порубежныя Его Царское Величество отослать ведить, обвѣстя его Королевскому Величеству черезъ грамоту свою, чтобъ для отбиранія того всего Дворяна своего послалъ; а дѣда и книги всякія Воеводствъ, Смоіеискаго, и Черниговскаго и повѣту Стародубскаго, недождався ееремирныхъ лѣтъ, въ 12 недѣль послѣ запряженнаго постановления, которыя ни есть найдутся, собравъ, послашмъ отъ Его Королдежскаго Величества Дворянамъ ва норубежныхъ мѣстахъ, а Воеводства Кіевскаго, также дѣла и книги, за потребваніемъ огъ его Королевскаго Величества черезъ грамоту, отданы быти имѣють.

9. А что съ стороны розной красоты и веией костельныхъ и церковныхъ, Господу Богу на хвалу поевященныхъ, якожь всякая утварь святости, и мощи, имянно части дерева Креста Господня, въ Люблннѣ взятыя и розныхъ образовъ и украсъ костельныхъ и церковныхъ, то все, что ни есть, въ

Государствѣ Его Царскаго Величества обрѣтатися будетъ могло, не дадѣи одного году за обсылкою ведикихъ нашихъ Государей возвращено будетъ; а о колоколахъ изъ Панства его Королевскаго Величества и Рѣчи Посполитой, до Государства Его Царскаго Величества Московскаго вывезенныхъ, на первой комисіи черезъ ведикихъ съ обѣихъ сторонъ полномочныхъ пословъ до удовольствия договоръ учиненъ быти имѣеть.

10. А что межъ нами, его Королевскаго Величества в Рѣчи Посполигой, и Его Царскаго Величества великими послами не малая заходила трудность о увольненіи вязней, тогда оную такими мѣрами умирили и постановили есмя напередъ, что полонъ весь, что называется пашенными и рабочими около дѣланія земли людянь обоого полу въ корун Польской и въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ пойманной, имѣегъ оставагися въ сторону Его Царскаго Величества, во всѣ тѣ перемирныя лѣта или и ближе, буде Господь Богъ дастъ, скоряе покой вѣчной, на которой ни есгъ изъ тѣхъ вышеимяиованныхъ комисіи учинить; а что съ стороны иныхъ вязнем, то есть мѣщаиъ всякихъ, каторые не могутъ почитатися межъ служивыми людьми съ розиыхъ мѣствъ и мѣстечекъ Государства Его Королевскаго Величества, также и Жидовъ, когорыш въ вѣру Русскую крестилися въ сей же воймѣ, отъ начала ея да Государства Московскаго

//661//

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7175

1667

по иманныхъ, такъ мы уговорили, понеже Его Царскаго Величества великіе послы не могли нынѣ о вызволеніи тѣхъ людей договору съ вами учинить; намъ же Его Королевскаго Величества посломъ и комисаромъ трудно на тѣ было позволить, чтобъ то дѣло противъ потребованія Его Царскаго Величества великихъ пословъ нынѣ успокоилось, тогда великіе и полномочные послы Его Королевскаго Величества для подтвержденія нынѣшнихъ договоровъ до перемирныхъ дѣтъ, черезъ насъ укрѣпленныхъ, до Его Царскаго Величества по договору нашему присланы, то дѣло на Москвѣ, дастъ Богъ, при Его Царскомъ Велиествѣ совершенно договорят и, какъ имѣеть быть, постановятъ.

11. Иные такожь всѣ вязни отъ зачатыя нынѣшнія воины лоиманые, такъ духовные, яко н тірскіе шляхта и войсковые люди, етршіе и шолодшіе и

челядь разная всяка-го чину и полу ж богомолия люди, также коза к и Украинские, Татарове, подъ Корадевскимъ Величествомъ живущіе, земляне и миые всѣ служилые, хотя и въ молодыхъ лѣтахъ будучіе, такъ въ корунѣ Польской, какъ и въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ, въ маестностяхъ, или въ домахъ, или въ бою, жь замкахъ, въ мѣстахъ, и гдѣ ни есть поймаишые, хотя бѣ инынѣ, въ вязеньѣ были, иди на службѣ Его Царскаго Величества и у Господь Боярь заставляли, хотябѣ тамъ въ Государствѣ Его Царскаго Величества съ Русскими особами поженились, шли на вѣру Русскую перекрестились, либо на дворѣхъ Князей, во владѣніи Его Царскаго Величества будучихъ, или у нѣщіяя по горо-день въ работѣ обрѣталися, также и Жидовъ тѣхъ которые въ вѣру Русскую не крестилися, всѣхъ съ женами и съ дѣтьми ш съ животами мхъ, ни кого не тая, и къ заставанію не принуждаючи, доброю вѣрош въ Шт Королевскаго Величества м Рѣчн Посполитой взволить и выпустить Его Царское Величество укажетъ; и которые бѣ изъ нихъ похотѣли въ сторону Его Царскаго Величества добровольно остаться, то имъ вольно имѣеть быть. А которые Польскаго и Литовскаго народу женской поль и Жидовки выыбли замужь за Русскихъ людей: и тѣмъ оставаться въ сторону Его Царскаго Величества при мужѣхъ своихъ. А взаимъ всѣхъ вязней Государства Его Царскаго Величества всякаго чину и полу людей, ко-торыебѣ коруны Польской и до Великаго Княжества Литовскаго на розныхъ Боярь пойманы есть, и въ городѣхъ корунныхъ я въ Великомъ Княжествѣ Литовскомъ застають, и тѣхъ, которые во время войны бусурманскія до Польши уходили, а нынѣ въ Королевствѣ Польскомъ въ службѣ Его Королевскаго Величества, или въ домѣхъ, или въ маетиостяхъ Сенаторскихъ и Шляхетскнхъ ш но мѣстамъ у мѣщанъ въ работѣ пребываютъ: и тѣхъ всѣхъ Его Королевское Величество въ сторону Его Царскаго Величества до Государства Московскаго, ни единаго не таячи, и къ оставанію не принуждаючи, доброю вѣрою взволить и отпустить укажегъ. Одиакожь которые бѣ хотѣли въ сторону Его Королевскаго Величества добровольно остатъ, то имъ вольно имѣеть быть. А увольненіе и вышущеніе съ обѣихъ сторонъ учинено будетъ ближнимъ вяз немъ, не ожидаючи изъ далышхъ мѣсть съ коруны Польскія и изъ Великаго Княжества Литовскаго, се есть съ ближнихъ мѣсть до порубежныхъ городовъ Царскаго Величества въ двѣ недѣди; а которые далышіе, и тѣхъ въ мѣсяць иди въ два, а далышхъ въ полгода отъ докоичанія тѣхъ договоровъ считаючи. А взаимъ съ Государства Московскаго, съ городовъ Смоленска, и съ Витебска, и съ Податска, съ Диноборга и еъ нныхъ поближнихъ, такожь ш съ Украинныхъ въ двѣ

КНЯЗЯ АЛЕКСЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7175

1667

недѣли, а нзь стодыного города Москвы въ мѣсяць, а изъ Замосковныхъ поблнжнихъ городовъ въ два мѣсяца, а изъ дальшхъ городовъ въ четыре мѣсяца, а изъ Астрахани въ подгода отъ докончанія сихъ договоровъ считаючи, а изъ Сибири и изъ самыхъ дальшхъ Сибирскихъ городовъ собраны икѣють быть до уводьненійвъ годьилин какъ возможно будетъ поспѣшнѣе, а чрезъ ру-бежь отпустить за отсылкою порубежныхъ Воеводъ и начадныхъ людей безъ задержанія; такожь естъдибы вязни Московскаго народу въ корунѣ Польской, иди въ Вединомъ Княжествѣ Литовскомъ, вѣру Католи-ческую приняли и поженились, а похотѣди бы до Государства Московскаго возвратиться, тогда имъ вольной какъ до вдасной отчизны возвратъ имѣеть быть безъ всякаго затрудненія, съ женами и съ дѣтьми и со всею рухлядью.

12. А въ тѣхъ перемирныхъ дѣтѣхъ, противъ склонности Великихъ Государей нашихъ и межъ ими Великими Государи братская любви и обоихъ народовъ жеданія вѣчнаго покою, уговорили есмы и постановили, что были съ обѣихъ сторонъ на сѣздѣхъ великіе и полномочные послы ж комисары съ полномочными грамотами считаючи отъ мѣсяца Іюня нынѣшняго году въ прищдомъ, дасть Богъ, отъ Рождества Христова лѣта 1669 въ Іюнѣ мѣсяцѣ, а по старому 7177 7 году, а еслибъ на томъ первомъ сѣздѣ и комисіи вѣчной покой за трудностями заходящими не имѣль учиниться, тогда и другому сѣзду быти въ пять лѣтъ, се есть году отъ Рождества Господня 1674 въ Іюнѣ мѣсяцѣ, а по старому лѣта 7182, а еслибъ и тая комисія другая еъце вѣчнаго покою докончаія не одержала, тогда не откладаючи надежды отъ вѣчнаго покою, обои Великіе Государи сгодно инѣють чрезъ пословъ своихъ призвати Государей Христіанскихъ за посредники, которыхъ въ то время обон Монархи требовати будутъ, и призвать на посредство любо общее, иди тожь кто съ своей стороны похочеть отъ нихъ великихъ пословъ на разсудокъ и на умирение вѣчное на третій сѣздѣ, се есть въ году 1678, по новому календарю, въ мѣсяцѣ Іюнѣ, а по старому въ лѣто 7186. А отъ чего Боже сохрани и тотъ третій сѣздѣ съ посредники въдокончаніе вѣчнаго покою совершенія не одержаль, а отъ наступающихъ трудностей показалось бы Господамъ посредникамъ до продолженія; и въ то время обоимъ великимъ и подномочнымъ посломъ и комиссаромъ посредниковъ съ учтивостію отправить, а самнмъ съ надеждою отложить котшсію до году 1680, по новому календарю, а по старому до 7188 году такожь до мѣсяца Іюня, и въ тѣхъ послѣднихъ дву дѣтѣхъ Великимъ Государямъ нашимъ вольно будетъ радѣніе о обновленіи покою святаго черезъ посольства, иди о продолженіи въ дальнія лѣта покою времен-наго учинити, а до войны и до разштія крови и до опустошенія, обоихъ Государству всякимъ тайяшъ промісломъ съ обѣихъ сторонъ не допустить, но паче держати Христіанскимъ радѣніемъ въ покоѣ, и

не обослався послами и ни за какіе разрушающіе порубежные поступки, которыя успокоены имѣють быть, войны не вчинать.

13. Такожъ договорено что въ тѣ продолжительныя войны порубежныхъ городовъ до живущіе люди черезъ старыя рубежи въ уѣздѣхъ лѣсомъ посѣлкы и признаки и грани попортили, и для того досмотру съ обѣихъ сторонъ въ нынѣшнемъ году по подтверждена обонхъ Велишнихъ Государей вынѣипяго перемирья посланы имѣють быть по двѣ особы за порубежныхъ судей и коимисаровъ, съ одного края отъ Смоленска в отъ постуолениихъ отъ Витебска и отъ инхъ городовъ ж земель, съ полномочными

//663//

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7175

1667

Государскіи грамотами; тогда съѣзався въ мѣсяцъ Сентябрѣ, и обослався съ собою тѣ судьи гдѣ придучится въ которомъ уѣздѣ съѣхаться кмѣють и тѣхъ уѣздовъ съ обѣихъ сторонъ собравъ многихъ старшинныхъ съ волостей людей лѣдомыхъ распро сить въ земляхъ, и въ водахъ, и въ лѣсныхъ уходахъ и гонахъ буде какова спору нѣтъ и если на отъ стороны владѣють противъ старыхъ граней и межъ; а гдѣ старожилы скажутъ границу попорченную, тогда тѣхъ судьи, сами осмотрѣвъ велятъ признаки и границу чинить и старыя поправить и рас-каутъ крѣпо тамошніи лштелемъ и съ волостей крестьяномъ, чгобъ того достерегали, чгобъ во всякии уходахъ, съ одной стороны другой, обиды никакія чинены не были.

14. А въ которой сторонѣ своевольные и непослушные люди покажутся, тогда объ ихъ въ порубежныхъ городахъ имѣеть быть объявлено Воеводамъ и Комендантамъ, и надъ тѣмъ людьми противъ сыску каранье имѣеть быть безъ милосердія учинено, а съ друга-го края, что Кіевъ городъ съ монастырями отъ Чернигова ж отъ Переясляля на другой сторонѣ Днѣпра, такожъ для удовольствованія земель и лѣсныхъ уходовъ дру-гихъ судей и коимисаровъ съ обѣихъ сторонъ послать и тамошнимъ живущимъ людямъ на обѣ стороны заказъ учинить и признаки устроить, доколѣ въ тѣ уречешия дѣла до отданія Кіева тѣмъ Его Царскому Величеству владѣти належати будетъ, остерегаю-чж того, чгобъ больше миль одной отъ Кіева земли не зашло.

15. Такожъ уговорили, когда дастъ Господь Богъ, но подтверждении обоихъ Вели-кихъ Государей иашнихъ, для надежды сего постоянного покою, и чгобъ не порлшнмо было къ вѣчному покою, и то окресгншь Гасудажъ еъ которыми вѣжши, или временной покой есть, въ грамотахъ любительныхъ, когда прилучится чрезъ пословъ и посланішковъ сей утвержденной покой объявить, чгобъ не безъ вѣдомости было, и потомъ чгобы впредь межъ

купецкими людьми съ окрестными Государствы, торговые промыслы множились.

16. Такожъ и межъ тѣми Государствы Великою Россією и Коруною Польскою и Великимъ Княжествомъ Литовскимъ, межъ купецкими людьми въ порубежихъ городѣхъ и въ тихъ гороѣхъ и мѣстѣхъ, въ которыхъ персдѣ войною ныншнюю торговали, съ проѣзжими грамотами всякими товарами торговати, опричь тѣхъ товаровъ, которые въ обоихъ Государствахъ заказаны будутъ, безъ затрудненія. А пошлина платить отъ товаровъ по уложенію обоихъ Государствъ, а мимо уложенія, купцомъ убытковъ и зацѣпокъ ни кому не чинить, и тѣмъ ихъ не отгонять; также и Двиною рѣкою путь до Риги купцомъ изъ Смоленска имѣти свободной съ товары незаказанными безо всякаго затрудненія и задержанія, и тамоінныхъ купцовъ со всякими товары незаказанными мимо замки Его Королевскаго Величества до Смоленска пропуцати безъ задержанія; одна-кожъ пошлина звычайная на обьклыхъ мѣстѣхъ отъ тѣхъ товаровъ плачена до скарбу Его Королевскаго Величества и Рѣчя Посполитой будетъ, а тѣмъ купцомъ на обѣ стороны торговать волюю будетъ только до послднія, которая съ посредниками отправлятися будетъ комиссія, се есть до году 1678 до Іюня мѣсяца.

17. А долги, которые еще передъ войною черезъ подлнныя записи и кабалы, также и чрезъ договоры купецкіе чиненные одному на другомъ межъ людьми всякаго чину такъ коруны Польской и Великаго Княжества Литовского, какъ ж народу Москов-

//664//

КНЯЗЯ АЛЕКСЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7175

1667

скаго и черезъ нынѣшнюю войну тірибылыхъ въ сторону Его Царскаго Величества мѣсть съ обѣихъ сторонъ покажутся и слушными доводами объявлены будутъ, тогда всякому такому изобиженном, у по крѣпостямъ и записямъ и противъ купецкихъ договоровъ на обѣ стороны, расправа и управа достаточная противъ нрава и достоинства безъ проволоки съ виноватаго учинена быти должна.

18. И то постановили семь, чтобъ обои Великіе Государи послали до Хана Крымскаго и въ своихъ грамотахъ сей утвержденный покой ему объявили, чтобъ для сосѣдства Хаиъ Крышкій съ своими Ордами былъ нашимъ Великимъ Государемъ въ обіцей дружбѣ и въ любительныхъ ссыл-кахъ, а отъ войны достаточно пересталь, понеже Великіе Государи наши ужъ межъ собою въ братской любви пребываютъ; а буде Ханъ Крымской тѣгъ возгордить и въ сосѣдствѣ общимъ пріятелемъ быти не похочеть, и войны своей достаточно не престанеть, тогда такъ въ Украинѣ, какъ и въ Кіевѣ и въ Запорогахъ и въ

нныхъ Украинныхъ городѣхъ, по обѣимъ сторонамъ рѣки Днѣпра обои войска, такъ Коруны Польскія и Великаго Княжества Литовскаго, какъ и Государства Его Царскаго Величества Московскаго у съ Украинными тамошними людьми противъ Орды и Хаповыхъ силъ всегда готовы быти имѣють и отпоръ давати, какъ общему неприятелю будутъ; также и въ Запорогахъ и на Дону спомочной и оборонной промыедъ надъ бусурманы не престаиеть. А естли бы Ханъ Крымской по тому обвѣщенію хотѣль третьимъ быти съ Великими Государи нашими въ пріятствѣ: тогда о способахъ успокоенія въ заходя-щпхъ разностяхъ, обои Великіе Государи наши межъ собою сошлутся, и чтобъ до общаго пріятства дойти могли, радѣніе учинять

19. Также для совершеннаго объявленія Великіе Государи наши пошлуть пословъ своихъ къ Цесарю Турскому, объявляючи, какъ пограничному сосѣду, о семь покоѣ учинеиномъ, чтобъ Цесарь Турской, преж нее пріятство подтвердивъ, Хану Крымскому приказаль въ сосѣдствѣ спокойно пребывагл, и жестоко заказаль, чтобъ до войны никакого случая не даваль. И когдабъ заданіемъ причины отъ Орды до войны съ Хаиомъ и съ Татарами обонмъ Великимъ Государемъ нашимъ пришло, отъ чего бы и Салганъ Турской встунаючись за Орду къ войнѣ противъ тѣхъ обоихъ Великихъ Государей нашихъ, или противъ единаго изъ нихъ возстати имѣль: тогда общими силами и войски отпоръ бусурмаионъ во всякой потребѣ съ обѣихъ сгоронъ свои силы соединяючи, обои Великіе Государи наши давать будутъ.

20. Такожъ уговорено и постановлено, что пословъ и посланниковъ и гоицовъ на обѣ стороны принимать и отпускать съ по честию, противъ достоинства, и приѣздъ и отъѣздъ имъ имѣеть быть добровольно безо всякой зацѣпки и задержанія; а приѣзжать великимъ посломъ во стѣ человѣкахъ, а съ ними коней по 150, а посланникомъ въ 30 человѣкахъ, а лошадей по 50, а гонцомъ въ 10 человѣкахъ, а коней по 15, а кормъ и подводы на тѣхъ людей и лошадей давать.

21. А когда посломъ и посланникомъ и гоицомъ кому въ своей дорогѣ прилучнтся до Великаго Государя ѣхать и но обсылкѣ, противъ посольскаго звычая, выслано будетъ кого съ кормами и съ удовольствованіемъ посольскимъ принять: и тотъ посоль дасть приставу людямъ и дошадямъ роспись; а что сверхъ числа постановленныхъ посольскнхъ людей и лошадей прибылые купецкіе люди будутъ, и тѣхъ написать имяны, сколько

Томъ I.

84

//665//

ихъ будетъ, чтобъ отъ рубежа ѣхали на своихъ протеряхъ. А приставомъ какъ въ дорогѣ, такъ при Великихъ Государскихъ посольствахъ, сколь долго будутъ, остере-гательство и честь надъ ними по посольскому извычаю чинить, а умаленія ни въ чемъ какъ въ приѣмѣ, такъ и въ отпускѣ до самага рубежа не учнить.

22. А съ тѣми послы и съ посланники купціи съ товары, которые заказаны возить до обонхъ Государствъ и мѣсть Его Королевскаго Величества Коруну Польской и Великаго Княжества Литовскаго Стольныхъ, также и до Варшавы, какъ и съ другую сторону въ самой Стольной Государства Его Царскаго Величества городъ, гдѣ указано будетъ, торговать и на свои товары мѣнять имѣютъ явно не тайно. И тѣ купецкіе люди при послахъ столь долго, доколѣ послы въ своихъ посольствахъ будутъ пребывать могутъ, а лиш отправѣ ихъ имѣютъ съ послами, ни мадаго времени не отстаючи, отѣхать; такожъ будущіе при послахъ люди, какова ни есть народу, подговаривать и тайно съ собою вывозить не имѣютъ, и если бѣ кто виновагъ въ томъ объявился, тогда надъ такимъ виноватымъ управа совершенная о такомъ и тѣмъ подоб-ныхъ пресупленіяхъ имѣетъ быть учинена.

23. Также уговорено и пастайовлено, чтобъ съ обоихъ сторонъ въ порубежныхъ замкахъ Воеводы и начальныя люди во всякихъ сосѣдскихъ управныхъ дѣлахъ радѣтельны были, разбойниковъ и всякихъ злыхъ разрушительныхъ людей сыскивали, отъ которыхъ на об стороны зачнутся какія ссоры быти; гдѣ въ которыхъ мѣстѣхъ ихъ сыскагъ и достать мочно, и проглвѣ нхъ виинъ чинити надъ ними казнь, к го чего будегъ за вину достоинъ по извычашшчу праву обонхъ Государствъ, чтобъ межъ Государствы ли въ чемъ недружбы не было. А кому какіе , убытки и пікоды учинятся и разнесугъ тѣ животы и раздѣлятъ съ иными людьми: и то противъ достоинства отдавать, а товарищамъ ихъ наказанье также чинить, и заповѣди чтобъ впредь злыхъ дѣлъ чинити не дерзнули.

24. А естли за причиною который нежелательства и досадительства прилучатся межъ обѣими сторонами и которая сторона изобижена, или обезчещена будетъ, и тое стороны Воеводомъ и Намѣстникомъ, для такія обиды или утягченія другой сторонѣ, Намѣстникомъ и Воеводамъ на близкихъ порубежныхъ городахъ, гдѣ то преступленіе учинится, дать вѣдать и съѣхався на рубежъ, тѣ противныя поступки и учинки кому будетъ належать, выслушать и по братски разсудить и расправить безъ проволоки въ правду, а сего перемлрнаго договору ни какимъ тайнымъ обычаемъ не разрушать.

25. А естли нѣкоторые Царскаго Величества подданные самовольствомъ собрався, Его Королевскаго Величества землямъ и подданнымъ какія ни есгъ шкоды учнуть чинити, и въ то время Царскому Величеству велѣти по ничъ послать и ихъ поймать и по ихъ винамъ казнь чинити надъ ними безо всякаго милосердія; а какіе убытки отъ нихъ станутся,

и то противъ достоинства поворотить. Также естли Его Королевскаго Величества подданные самовольствомъ собрався, Царскаго Величества землямъ ж подданнымъ какую шкоду учинять, и имъ противъ тогожъ отправу во всемъ учинити вскор, а на отоміценіе за то большихъ волскъ не побв-ждагв и войны не в чинат и и нн за какими аричігнамя миру сего не ролрываги. 26. А буде большія дѣла прилучатся которыхъ имъ порубежнымъ Воеводамъ рос-

//666//

КНЯЗЯ АЛЕКСЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7175

1667

равити и успокоити не можно: и то отложить обоихъ Государей до посодьскихъ съѣздовъ, А которыхъ пословъ они обои Великіе Государи для тѣхъ дѣлъ съ обѣихъ сторонъ на рубежъ пошлютъ, или гдѣ снесутся, чтобъ съ обѣихъ сторонъ было сру-чно и безо всякаго спору съѣхаться, и о тѣхъ дѣлахъ, о чемъ будутъ высланы договориться и во всемъ добрую святую справедливость учинити вправду безъ проволоки, а перемирья ни для какихъ причиии не нарушить.

27. Также въ тѣ перемирныя лѣта ішѣють быти въ томъ покоѣ успокоены Наияс-нѣйшаго Великаго Государя, Его Королевс-каго Величества и Великаго Государя Его Царскаго Величества Государства, земли, города и подданные, такъ, чо ни которой Государь другъ на другомъ тайныя и явпыя иедружбы замышляти не будетъ, и ни самъ собою, ни черезъ ииыхъ никакого зла не чинити и не велѣти.

28. Особно такожъ Наияснѣйшій Великій Государь, Его Королевское Величество и Его Королевскаго Величества Наслѣдники, Короли Польскіе и Ведикіе Князи Литовскіе, явныхъ и тайныхъ непріятелей, которые бы были Великому Государю, Его Царскому Величеству и Государству Московскому, въ товар-ство принимать, а ни помощи имъ казною и людьми, ни случая до недружбы и до войны самъ собою, а ни черезъ подущешша особы давать и злого чинить не нмѣеть и не велить; такожъ Ведикин Государь, Его Царское Величество и Наслѣдники Его, впредь будущіе Великіе Государи, Цари и Великіе Князи Московскіе, ни сами собою, а ни черезъ иныя ішкакія особы подущенные явныхъ или тайныхъ непріате-лей, которые были бы Великому Государю, Его Королевскому Величеству и всей Корон Польской и Великому Княжеству Литовскому, въ товариство принимать и помощи имъ казною и людьми давати и никакого зла чинити не имѣеть и не велить во всѣ лѣта перемирныя, но паче съ обѣихъ сторонъ брать брату всякое добро, и что къ братству пристоить, оказывати, чтобъ иедружба не уростала и до войны причины бы не было.

29. Такожъ договорено и постановлено, что Великаго Государя, Его Королевскаго Величества и съ другой стороны Великаго Государя, Его Царскаго Величества великіе и полномочные послы посланы будутъ до обоихъ Государей на сей перемирной договоръ съ подтвержденными грамотами, которые отъ сего времени утверженія нашего въ 5 мѣсяцахъ съѣхатися нмѣють, по обсьтлкѣ обоихъ Великихъ Государей черезъ гонцовъ, въ которыхъ мѣстѣхъ пристойно. А иапередъ тѣмъ обоимъ ведикимъ посломъ, которые съ подтверженіемъ посланы будутъ, приѣхавъ въ порубежные города межъ собою обошлются, и по обсылкѣ съѣхався, покажутъ братъ брату тѣ Государскія подтверженныя грамоты, чтобъ были во всемъ противъ сего договору слово въ слово за Государскими печатями, а прочетши тѣ Государскія подтверженныя грамоты имѣють съ тѣхъ дати братъ брату списки. А какъ подтверженныя грамоты противъ сего договору прямы объявятся, и въ то время до Ведикихъ Государей обоимъ посломъ, кому въ свой путь идтить и грамоты поднести, и Великому Государю, Его Королевскому Величеству, такожъ Великому Государю, Его Царскому Величеству своими особами тѣ подтверженныя грамоты передъ святымъ Евангеліемъ присягою подтвердить, и до записи присяги ихъ въ обѣихъ сторонахъ, какъ въ Коронѣ Польскомъ и Великого Княжества Литовскаго Канцлеръ обоего народу, также и въ столицѣ Московской Дум-

//667//

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7175

1667

ной посольской Дьякъ при подтверждешіыхъ грамотахъ припишутся, чтобъ впредъ памятно и непорушимо было.

30. Такожъ межъ нами договорено, что по приѣздѣ пашемъ до обоихъ Великихъ Государей нашихъ съ снмъ нынѣшнмъ постановленіемъ и утвержденнымъ покоемъ святымъ тѣжъ послы всликіе, которые съ подтвержденными грамоты на обѣ стороны до Великихъ Государей посланы будутъ, имѣють нмѣги полную мочь договарішанія о удержаніи о бое и Украины и Запорожья и договариванія способу общей помочи, какъ противъ Хана Крымскаго и Орды, такожъ и противъ Цесаря Турскаго, когдабы Укралнскихъ козаковъ обіцами войсками своими до своего послушанія и иоддаисгва принуждати имѣ-ли, и о ппыкъ дѣлахъ, которыя бы до основаішаго безонаства и къ прибылемъ тѣхъ обоихъ Государегвъ ж до умножения любви къ себѣ братской обоихъ Великихъ Государей нашихъ належали.

31. А что мы его Королевскаго Величества великіе послы говорили Его Царскаго Величества велнкимъ посломъ о даиіи казны какой досгойной до удовольсгвованія шляхты, выгнаігцовъ изъ тѣчъ воеводегвъ и новѣтовъ и изъ части Украины, въ сторону Его Царскаго Величества уступленной будуішихъ,

чтобъ Его Царское Величество по братской къ Его Королевскому Величеству любви, и для приключения народовъ до пріятствл, оную ичяновагъ изволилъ; и то Его Царскаго Величества великіе послы именемъ Великаго Государя своего, Его Царскаго Величества памъ объявили, что о томъ удовольствованіи выгнанцовъ, шляхты Короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго, на первомъ посольств, которое съ подтвержденными грамоты огъ его Королевскаго Величества огправдятся имать, договоръ учнпень будетъ, н то дѣдо Его Царское Величество до посольскаго прибытія откладываетъ.

32. А буде изволеніемъ Божиимъ прилучится которому Великому Государю съ сего свѣга до вѣчной хвалы преселнтися, тогда по немъ наслѣдствующему Великому Государю для непорушимаго додерживанія сего перемириаго договора, другого Государя черезъ своихъ пословъ обвѣститъ и о склонности своей до дружбы объявить, что потомъ другій Государь взаимно имѣть учинить и тотъ перемирной договоръ подтвержденными своими Государскими грамотами вообще обои Великіе Государи подгвердити должны будутъ, чтобъ не къ разорванію, но наипаче ко утверженію и къ покою непорушимуому служили.

33. А естли бы заненаемыми прпгодами сей перемирной договоръ пнсьмомъ подтвержденной, въ которомъ Государствѣ въ канцеляріи утерялся, или до отнесенія и отда-иія до канцеляріи гдѣ задѣтися имѣль, тогда тажъ крѣиосгь договору нынѣшняго, описаипаго, въ другомъ Государстве будущаго, имѣть тѣчъ Великимъ Государячъ и ихъ Го-сударствамъ вообще служнги н въ таковочъ же ненарушенш нынѣшняго постановленія покою свѣаго оставатися будетъ.

34. А для большаго и достагочнаго основаішаго обнадеживанія, что то все, что здѣсь межъ нами Его Королевскаго Величества и Его Царскаго Величества великими и полномочными послы и комиссары учинено и договорено и постановлено и совершено есть, отъ Наияснѣйшаго и Великаго Государя Яна Казимира, Божіею милостію Короля Польскаго и Свѣйскаго, Великаго Князя Литовскаго, Рускаго и иныхъ Его Королевскаго Величества Пана нашего милостиваго и ото всей Рчи Посполитой короны Польской и Великаго Княжсгва Литовскаго, такожъ и отъ Великаго Государя, Царя и Ве-

//668//

КНЯЗЯ АЛЕКСЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7175

1667

ликаго Князя Алексѣя Михайловича, вся Великія и Малыя и Блыя Россіи Самодержца и многихъ Государствъ и зеліель восточныхъ, западныхъ и сѣверныхъ отчича и дѣдича, Наслѣдшка, Государя и Обладателя, отъ Ето Царскаго Величества во всѣхъ статьяхъ додержано будетъ нынѣшнее

докончаніе крѣпкое а не иепорушимое быти имѣеть, до котораго постановленія и записи мыЕго Королевскаго Величества великіе я полномочные послы и коммисары руки наши приписали и печати приложили есмя, а на остатокъ присягою нашею общею съ обѣихъ сторонъ подтвердили есмя, и сими перемирными записями Его Царскаго Величества съ великими и полномочными послы размѣнились есмя. Писано сіе утвержденіе на съѣземъ мѣстѣ въ деревнѣ Андрюсовѣ.

//669//

420. – Декабря 14. Договоръ учиненный въ Москвѣ между Россійскими и Польскими послами. О соединеніи Россійскихъ и Польскихъ войскъ по 25000 противу Турокъ и бунтующихъ Козаковъ, о удовлетвореніи 200,000 рублями изгнанной Польской и Литовской шляхты, о мещанахъ пленныхъ и о почтѣ.

Отъ наияснейшаго и Великаго Государя Яна Казимира, Божіею милостию, Короля Польскаго, Свейскаго, Великаго князя Литовскаго, Русскаго и иныхъ, его Королевскаго Величества, Государя нашего милостиваго и отъ всей Речи Посполитой прибывъ въ посольствѣ, Божіею милостию, къ

//727//

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7176

1667

Великому Государю, Царю и Великому Князю Алексею Михайловичу, всея Великія и Малыя и Бѣлыя Россіи Самодержцу, и многихъ государствъ и земель Восточныхъ и Западныхъ и Северныхъ отчичу и дедичу и наследнику, Государю и Обладателю, къ Его Царскому Величеству мы великія его Королевскаго Величества и всехъ чиновъ Речи Посполитой обоего народу, коруны Польской и Великаго Княжества Литовскаго послы, Станиславъ Казиміръ беневскій, Воевода и Генераль земель Черниговскихъ, Богусловскій Староста Кипріянь Павель Бростовскій, Референдарь и писарь Великаго Княжества Литовскаго Давгоскій, Быстрицкій Староста Владиславъ Шмилингъ, подконюшій корунный Вилкомирскій Староста, Секретарь посольственной съ любительною отъ его Королевскаго Величества грамотою, и будучи на дворе Государскаго Великаго града на Москвѣ противъ повинности и поставленія общаго, на договорехъ о временномъ покое 1667 года, въ Генваре месяце, въ Андрусовѣ, письмомъ и присягою утвержденного, съ подтвержденною отъ его Королевскаго Величества грамотою и для выслушанія Государскаго отъ Его Царскаго Величества, предъ Святымъ Евангеліемъ обещанія, на держаніе сего учиненнаго перемирія и всехъ статей,

въ Андрусовскомъ постановленіи описанныхъ, о которомъ покое крепкомъ и неразорванномъ обои наши Великіе Государи ужъ во всемъ свете Монархомъ, такъ Христіанскимъ, какъ и бусурманскимъ чрезъ пословъ и гонцовъ своихъ въ грамотахъ своихъ объявили. А что въ техъ же Андрусовскихъ договорехъ, между иными довершенными статьяи, некоторые еще къ договариванію при подтвержденіи нынѣшнемъ остались статьи, тогда хотя то къ совершенству привесть именемъ Великаго Государя, Его Царскаго Величества, Царской большой печати и Государтсвенныхъ великихъ посольскихъ дель оберегатель, Его Царскаго Величества Бояринъ и Наместникъ Шатской ясневельможный и вельможные Афанасій Лаврентьевичъ Ординъ-Нащокинъ, да техъ жн Государственныхъ великихъ посольскихъ дель Думной Дьякъ Герасимъ Семеновъ сынъ Дохтуровъ, да Думной Дьякъ Лукьянъ Тимофеевъ сынъ Голосовъ, да Дьякъ Ефимъ Родіоновъ сынъ Юрьевъ къ помянутому въ недокончанныхъ статьяхъ съ нами великими и полномочными Его Королевскаго Величества и Речи Посполитой послами уговору, прилагая неотступное радение къ Андрусовскимъ договорамъ при отданіи тому подтвержденной отъ его Королевскаго Величества и отъ всей Речи Посполитой, Короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго Государской, намъ данной полномочной грамоты, во исполненіе Андрусовскихъ договоровъ довершенныхъ и на докончаніе недоконченныхъ и къ нынѣшнему посольству отложенныхъ статей.

А перво о союзе силъ общихъ противъ Салтана Турскаго и противъ Хана Крымскаго и о взаимной обороне противъ бусурманскаго нахождения на Украйну, такъ подъ владеніемъ его Королевскаго Величества и Речи Посполитой будущую, какъ и въ державе Его Уарскаго Величества чрезъ нынѣшніе договоры осталую, что те Государи изъ давнихъ летъ будучи въ соседстве, Великимъ Монархомъ и Государствамъ Христіанскимъ всякими непріятельскими обычаи до спомочнаго миру не допускали, и для того въ разныя времена, какъ и ныне деется, различными разореніями и войсками наступая, те Христіанския Государства кровію и пленомъ пустошатъ и разоряють. И сего ради изліяся любовь Христова Великимъ Государемъ на-

//728//

КНЯЗЯ АЛЕКСЕЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7176

1667

шимъ Христіанскимъ, которой желати есть даръ Господень. И для того, во имя Бога въ Троице Святей Единаго Отца, Сына и Духа Святаго Бога Нашего превечнаго, и Пречистыя Заступницы Матери воплотившагося изъ

нея, отъ Троицы Единаго Слова Отча, которой яко Пресвятвя Богородительницы милостивою, и непобедимаго оружія Христова силою всякіе Христіанскіе Монархи въ соблюденіи и въ сохраненіи пребываютъ. То есьмы согласно и соединительно о слученіи силъ во всякомъ промысле, противъ общихъ непріятелей бусурманъ о обороне поставили, и къ вечной, дай Богъ, крепости подаемъ. А прежде, чтобъ Христіанство подъ владеніемъ обоихъ Великихъ Государей нашихъ будущее, тогожъ святаго покою были истинными участниками, и счастье то общее, чтобъ на всехъ подданныхъ обоимъ Великимъ Государемъ, отъ Господа Бога поверенныхъ изліялося. Тогда нашъ Великій государь его Королескон Величество и Речь Посполитая короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго обоихъ народовъ, по заступленію Великаго Государя, Его Царскаго Величества, всемъ козакамъ по обе стороны Днепра будущимъ, по истинне и въ правду, все вины и преступленія сердцемъ Христіанскимъ отпускаетъ, никакого отмщенія не желая и не потребуя. Таковымъ однако обычаемъ, чтобъ козаки Украинскіе противны, за обсылкою обоихъ Великихъ Государей, или котораго ни есть изъ нихъ, ту милость и добродееяніе благодарно принять, отъ бусурманъ отлучилися, и больше съ ними никакого совету не имеютъ и больши того съ бусурманьслучатися не дерзали, паче бы къ его Королескому Величеству пословъ своихъ на семь съ повинностію прислали. А буде бы при бусурмане же презирая нынешнее милосердіе и жалованіе обоихъ Великихъ Государей нашихъ, оставалися и къ послушанію его Королевскаго Величества и Речи Посполитой обратиться не хотели, тогда обои Великіе Государи принудить ихъ къ тому послушанію и отлученію отъ бусурманъ имеютъ. Сего ради на очищеніе отъ Татаръ Украйны и еже привести непослушныхъ къ послушанію козаковъ и защищая Государство Коронное отъ наездовъ Татарскихъ, обещаетъ Его Царское Величество войска своего, се есть конница пять тысячь пехоты двадцать тысячь, тотчасъ по силе нынешняго постановленія, какъ скорее можетъ быти, съ войсками его Королевскаго Величества, въ Украйне между Днепромъ и Днестромъ въ крепкихъ и надеждныхъ местахъ, тамъ, где случай воинской употребляти, будетъ случать, а войска его Королевскаго Величества, хотя конные, хотя пешіе, равенственны противъ употребленія воинскаго имеютъ быти. А те войска, такъ его Королескаго Величества, какъ и Его Царскаго Величества, имеютъ быти съ пушками и со всякими воинскими запасы, надъ которыми войсками Его Царскаго Величества Воеводъ или Генераль Его Царскаго Величества начальствуя, ссылаются имеетъ съ Господы Гетманы Коронными или Региментарями войскъ Коронныхъ, держа соединеніе въ помочи противъ непріятелей, случая войска, когда то надобно будетъ, отпоръ даючи общю силою и рукой бусурманомъ и ко унятію своевольныхъ людей тамъ въ Украйне, будучи въ общемъ одержаніи обоимъ Великимъ Государямъ въ послушаніи и приводя къ покоренію винныхъ козаковъ. А темъ войскамъ вольное имеетъ быти

прокормленіе въ техъ местахъ, где войска пребывати будутъ, и запасовъ воинскихъ одна сторона другой стороне, буде надобно будетъ, употреблять должна.

Обещаетъ при томъ Его Царское Вели-
Томъ I.

92

//729//

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7176

1667

чество, что взаимно Крымъ и Государства Ханскія черезъ Орды Калмыцкія и силами войскъ своихъ Донскихъ воевать и разорять, отвращая и разрывая силы непріятельскія, повелить, чтобъ какъ противъ Турскихъ, такъ и противъ Крымскихъ силъ въ обороне и въ отпоре войскамъ Христіанскихъ Государств со всехъ сторонъ Украинъ обоимъ Государствамъ быти. А чинъ и управленіе войска Короннаго при Гетмане Королевскаго Величества Коронномъ, а войска Его Царскаго Величества при Воеводе или Генерале отъ Его Царскаго Величества назначенномъ имеютъ быти, которые въ общемъ совете, силе и уговоре отпоръ непріятелемъ давать будутъ. А будетъ который изъ Великихъ нашихъ Государей, или Его Королевское Величество, или Его Царское Величество по охоте своей самъ собою своею при войскахъ своихъ изволить бытии, тогда братъ брата о своемъ походе Государскомъ чрезъ любительныя грамоты объявить: и въ то время обои войска обоихъ Великихъ Государей тому Государю, который при войскахъ будетъ, послушны быти должны и подъ правленіемъ Его пребывати будутъ.

А буде бы Салтанъ Турской, хотя Ханъ Крымской по одному у Великихъ Государей дружбы искалъ, тогда одна сторона безъ другой ни въ какіе договоры вступати не имеютъ, а то имеетъ быть за общимъ согласіемъ и уговоромъ. А что нынешняго лета Салтаны Крымскія съ Ордами и Дорошенко Гетманъ съ козаками на Украине въ Корону Польскую войною идучи, договоръ постановили съ ясневельможнымъ, его милостію, Госполиномъ Собескимъ, Маршалкомъ Великимъ и Гетманомъ полнымъ Короннымъ, какъ съ Салтаны о постоянномъ перемирье, такъ и съ Дорошенко о его подданстве и о послушаніи; тогда что къ сгоде обоимъ Великимъ Монархомъ и къ прибыли Государствамъ и къ покою належати будетъ, и то поврежденіемъ и помешкою ни въ чемъ сему согласному и спомочному договору къ обороне, противъ бусурманскихъ войскъ служащему, не имеетъ быть; а наипаче къ крепости и ко утверженію спомочно будетъ.

И то есмы общимъ согласіемъ постановили, что буде бы съ которой ни есть стороны Днепра, такожде кругъ Мозырскаго, Речинскаго и Пинскаго

повету, или оъ Полеча козаки, или лесуны, своевольные сборы собрався, съ одной стороны въ другую впадывать и наехжая выбегами убытки чинить и разорять те тамъ край, какъ его Королевское Величество, такъ и подь владениемъ Его Царскаго Величества будущіе, дерзали: тогда таковыхъ всякому за черту, въ договорехъ Андрусовскихъ описанную и изображенную, выпадающихъ, въ своей стороне, яко своевольныхъ и разрушающихъ договоры, присягою утвержденные, бить вольно будетъ, и то не имеетъ быть за нарушеніе договоровъ присягою утвержденныхъ, паче же къ разогнанію такихъ сборовъ своевольныхъ порубежные Воеводы и старосты общихъ силъ, сослався съ собою, одна сторона другой требующей додати должна будетъ. А что противъ статей договору Андрусовскаго, верою утвержденного, радели о томъ обои Великіе Наши Государи, чтобъ Салтана Турскаго, Хана Крымскаго могли иметьъ въ родстве своемъ, о чемъ и пословъ своихъ обои Великіе Государи посылали; но понеже Салтанъ Турской и Ханъ Крымской не токмо то презрели, но и войска Татарскія въ Государства Коронныя введши, великія убытки и разоренія починилъ, и впредь ещё чинить, не отсупая немеренія своего, противъ Христіанства думаютъ, и когда бы Турская сила на Государства обоихъ Государей, или

//730//

КНЯЗЯ АЛЕКСЕЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7176

1667

котораго ни есть изъ нихъ на одного наступать имела, взаимно обои Великіе Госури все силы Государствъ и земель своихъ, какъ на общаго непріятеля пойдуть честно, и случати силу тамъ будутъ, где надобно будетъ, о чемъ обсылки частыя съ обеихъ сторонъ имеютъ быть.

А имея Великій Государь Его Царское Величество ведомость о замыслахъ и намереніяхъ бусурманскихъ противъ Христіанства, изволилъ черезъ своихъ Царскаго Величества Боярина и Думныхъ Дьяковъ на разговоръ съ нами назначенныхъ намъ его Королевскаго Величества и Речи Посполитой великимъ и полномочнымъ посломъ объявить, чтобъ не дожидая силы Турской или Крымской въ Государствахъ своихъ, войну въ бусурманскую землю, сердцемъ Христіанскимъ, на умноженіе славы Божіей, подвинуть и отвратить убытки отъ Христіанскихъ Государствъ отъ руки бусурманской, и къ тому же Христіанскому делу общимъ преизяществомъ Наияснейшихъ Королей и Государей Христіанскихъ призывали; тогда мы великіе и полномочные послы взяли ту статью до его Королевскаго Величества и Речи Посполитой, на Сеймъ блих-будущій и обещаемся, что въ той статье обсылка скорая отъ его Королевскаго Величества съ Сейму до Его Царскаго Величества

дойдетъ. А нынѣшнее о случаніи силъ обоихъ войскъ, такъ его Королевскаго Величества Коронныхъ и его Великаго Княжества Литовскаго, какъ Его Царскаго Величества Московскихъ, противъ наступающихъ бусурманъ постановленіе, примеряющееся къ Андрусовскому договору, присягою утверждѣнному, ни въ чемъ не умаляя и инако не толкуя, имеетъ быть содержано толькожды, сколькожды надобѣ употреблять чрезъ все время покоя, верою утвержденнаго, подъ присягою въ Андрусовъ на временное перемиріе учиненною, во всякой силе и крепости безъ премененія, и таковоже служеніе при учиненіи дасть Богъ покою вечного поевлено и утверждено отъ обоихъ Великихъ нашихъ Государей будетъ. И для того обои Великіе наши Государи отъ слученій сихъ своихъ противъ бусурмана черезъ посланцовъ своихъ имеютъ Государемъ Христіанскимъ обвестить, чтобъ то они принявъ себе за радость, къ тойже обороне помочи и слкченію силъ Христіанскихъ противъ бусурманъ сблизились.

2. А что о стороны шляхты выгнанцовъ изъ Воеводствъ Кіевскаго, Чергиговскаго и повету Новагорода Чеверскаго, также Воеводства Смоленскаго, повету Стародубскаго и иныхъ, въ стороне Его Царскаго Величества будущихъ, чтобъ те жители Короны Польскія и Великаго Княжества Литовскаго какое ни есть удовольствованіе во утере своей имели, не могучи Его Царское Величество для многихъ великихъ причинъ тогда то шляхте поволить своими владеть маестностями, однако по братской къ его Королевскому Величеству дружбе и для удовольствованія и приклоненія къ себе народовъ, подлинную казну, се есть милліонъ сполна, а Московскимъ счетомъ 200.000 рублей, Его Царское Величество до насъ великихъ его Королевскаго Величества и Речи Посполитой пословъ при отпускъ отчестъ и даровательнымъ обычаемъ отдать повелить.

3. А что со стороны увольненія изъ Государствъ Его Царскаго Величества половину всякого мещанскаго чину, которые не могутъ считаться въ люди служивые и въ люди пашенные изъ разныхъ городовъ и городковъ Короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго, изъ Государства его Королевскаго Величества въ сію нынѣ-

*

//731//

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7176

1667

нынѣшнюю войну побранныхъ, на договорахъ Андрусовскихъ, противъ статьи десятой до посольства нынѣшняго нашего при поддержаніи перемирія учиненнаго для заходящихъ въ то время трудностей съ обеихъ сторонъ

отложили, понеже въ той статьѣ, въ удовольствованію ныне и толь скоро договоръ не учиненъ есть, тогда Его Царское Величество, какъ той статьѣ о мещанехъ быть чрезъ любительную грамоту къ Королевскому Величеству вскоре пошлетъ свое объявленіе.

4. А что довогоръ о увольненіи чину духовнаго и мірскаго, шляхты и войсковыхъ людей всякаго чину и полу и богомолія, будучихъ, такожде козаковъ, и Жидовъ и Татаръ Государства его Королевскаго Величества, въ Андрусовъ учиненъ, и присягою укрепленъ есть, что имъ вольность безъ принужденія къ оставанію дана и безо всякой утайки все увольнены быти имеютъ, тогда чтобъ въ той статьѣ нарушенія присяги не делалось, повелитъ Великій Государь, Его Царское Величество, прилежно прилагать раденіе, чтобъ ни единъ изъ шляхты и изъ войсковыхъ, всякаго чину, людей къ оставанію принужденъ не былъ; а таковыхъ, которыебъ битьемъ, мученьемъ, и налогами принуждая людей или шляхетскихъ, или войсковыхъ задерживали, жестоко велитъ смирять, а Королевскаго Величества съ стороны противъ тогожъ учинено будетъ.

5. Такожде, въ надежду всякаго пожиточнаго соседскаго добра, обоимъ нашимъ Государствамъ служащимъ въ остерегательстве не токмо о постороннихъ непріятельскихъ замыслехъ, но и для промысловъ въ торговыхъ пожиткахъ и въ иныхъ его пріятныхъ делехъ, постановили есмы согласно, чтобъ изъ одного Государства черезъ другое Государство, съ грамотами Государскими, проездъ былъ вольной и безопасной, такъ изъ Корогы Польской и изъ Великаго Княжества Литовскаго черезъ Государства Его Царскаго Величества съ грамотами, или съ проходимыми отъ его Королевскаго Величества данными въ Персидскую землю и далее, какъ изъ Государства Его Царскаго Величества Московскаго и изъ всей Великой Россіи чрезъ Государства Короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго съ грамотами, для безопаства отъ Его Царскаго Величества данными, до разныхъ странъ Государствъ посланнымъ, и темъ, назадъ возвращающимся, быть въ належачемъ безопастве, и туда, куда посланы будутъ, ехать и назадъ до Государствъ своихъ возвратятся со всеми товары, въ обоихъ Государствахъ незаказанными, и съ животы ихъ и съ людьми въ соседскомъ охраненіи съ вольнымъ наймомъ подводъ, съ платежемъ однако достойныхъ отъ товаровъ пошлинь, каковы въ котормъ Государстве постановлены будутъ, которые отъ города до города техъ Государствъ нашихъ со всякимъ безопаствомъ и вспомогательствомъ безъ задержанія пропущены быти имеютъ.

6. При томъ и то постановили есмы, понеже много належитъ обоимъ Государствамъ нашимъ въ скорой и частой межъ собою обсылке для ведомости черезъ грамоты въ скорыхъ приключаящихся делехъ Государскихъ, а особо къ слученію общему противъ бусурманъ и для унятія своевольства отступниковъ козаковъ Украинскихъ, служащихъ для оторванія ихъ отъ союзу бусурманскаго и къ прилученію къ верному подданству, а

наипаче для приумноженія торговыхъ обоимъ темъ Государствамъ пожитковъ, и съ техъ причинъ согласно договорили и постановили есмы, чтобъ чрезъ почту токовы обсылки, скорейшей, нежели чрезъ гонцовъ, какъ преж-

//732//

КНЯЗЯ АЛЕКСЕЯ МИХАЙЛОВИЧА.

7176

1667

де сего съ великою мешкотою бывало, потребкють ведомости, для безопаства и потребъ Государскихъ деялись: и для того почта съ стороны Его Королевскаго Величества чрезъ Государства его Королевскаго Величества, даже до Кодина местечка, на рубеже воеводства Мстиславскаго лежащего, поставлена будетъ, которая на всякую неделю путь свой шествуя, всякія листы и ответы, какъ Государскіе, буде будутъ, такъ и торговые въ другую сторону до местечка порубежнаго воеводства Смоленскаго, до Мигновичъ реченнаго, въ нынешнее время, въ Державе Великаго Государя Его Царскаго Величества будучего назначенному начальнику надъ почтою отъ Его Царскаго Величества безпрестанно, тамъ будущему въ целости отдавати должно, которой те листы все принявъ, черезъ Смоленск до царствующаго града Москвы, какъ скорое можетъ быти, отсылати имеетъ и взаимно листы и ответы, такъ Государскіе, буде будутъ, какъ и торговые, съ Москвы до Мигновичъ, а съ Мигновичъ въ Кодиень присланные Начальникъ надъ постою, отъ его Королевскаго Величества принявъ, аакх скоряе до места пребыванія его Королевскаго Величества отсылати будетъ. А въ обоихъ Государствахъ въ отпуске съ почтами, кроме Государскихъ на обе стороны посылокъ и грамотъ, отъ торговыхъ людей отъ писемъ ихъ, въ своихъ промыслехъ торговыхъ писанныхъ, можетъ бытии устава, почему платить противъ обычая во всехъ Государствахъ будучего, постановлена, и чтобъ торговыя письма, подъ заказомъ не чрезъ иныхъ людей, но чрезъ установныя почты посланы, у почтарей записаны были.

7. А понеже предъ подтвержденіемъ договоровъ Андрусовскихъ не удобно было Великим государемъ нашим, съ обеихъ сторонъ, порубежныхъ Судей и комиссаровъ въ месяце Сентябре пришлого году, противъ статьи третьей на десять именовать и послать: тогда после нынешняго присягами обоихъ Великихъ Государей нашихъ утверженія покою святаго первыми днями месяца Іюня будущаго, такъ ихъ Короны Польской и изъ Великаго Княжества Литовскоаго Величества Московскаго, по два человека, назначенныхъ съ обеихъ сторонъ, на рубежъ Коронной и Великаго Княжества Литовскаго посланы быти имеютъ, которые обослався съ собою, съедутся и присягу на истинное разсужденіе въ спорныхъ рубежахъ учинять, все разности заходящія успокоять, между, съ которой стороны испорчена, починять, и

противъ той статьи третьей на десять Андрусовской учинять во всемъ, чтобъ съ одной стороны другой обида не делалась, и о межеваньи около Кіева на пять версть суды общіе, за обсылкою обоихъ Великихъ Государей, съехався, постановленію Андрусовскому довольство учинять.

8. А что въ дополненіе обоихъ нашихъ Великихъ Государей братскія ихъ между собою дружбы и любви и къ пожиткамъ Государствъ общихъ торговыхъ на порубежныхъ местехъ, подали намъ сію статью имянемъ Великаго Государя своего, его Царскаго Величеста, тежъ вышеимянованные Бояре и Думные Дьяки на разговорахъ во объявленіе и въ разсужденіе, желая, чтобъ въ пришломъ году отъ Рождества Сына Божія 1668 по новому въ месяце Іюне могла быть Коммисія и съездъ общій посольской въ Курляндіи, на которой чтобъ обои Государи наши чрезъ любительныя грамоты свои передъ темъ съездомъ призвали, яко соседа и общаго друга, Королевское

//733//

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7176

1667

Величество Свейское, чтобъ токожде на то время и срокъ своихъ пословъ на разговоръ и на вечое утвержденіе между тремя Великими Государями, и ихъ Государствъ о торговыхъ делехъ по всемъ Государствамъ общимъ выбираніемъ пошлинь избижены не были, понеже все народы пожитками торговыми казну полнить извыкли, и чтобъ те торговли и промыслы своимъ порядкомъ, и безопасно, безъ обиды и отягченія въ техъ трехъ Государствахъ, покоемъ святымъ отъ Господа Бога избилующихъ, пребывати могли, а то для того, что для воинскаго съ допущенія Божія дела, и мешанины по се время о торговомъ порядке, каковъ бы имель пребывати на рубеже, не говорено и не постановлено, хотя все Государства при договорежъ о святомъ покое извыкли между иными, до покою служащими, дела, и торговые промыслы, которыми Государства богатеютъ, не въ последнюю статью класть, понеже когда въ ихъ Государской братской любви и во всей прибыли своей Государской спомочной покой и нерозорванной есть, тогда въ такомъ обчемъ съезде великихъ пословъ съ помочными грамотами, противъ постановленнаго, и письмомъ изображеннаго и утвержденнаго покою, буде съ которой стороны въ чемъ обрящется торговымъ людямъ обида, чтобъ то общимъ братскимъ посольствомъ великіе и полномочные послы и комиссары договорили письмомъ и присягою предъ Святымъ Евангеліемъ и какъ годится безъ обиды утвердили, чтобъ не порушимо сдержано было, которую ту статью о той комисіи о посольстве о торговыхъ межъ теми Государствы о промыслехъ намъ Его Царское Величества отъ Боярина и Думныхъ Дьяков

предложенную, мы, его Королевскаго Величества и Речи Посполитой великіе послы, не имея никакова о томъ отъ Королевскаго Величества и отъ Речи Посполитой къ договориванію врученія, взяли есмы донести къ изволенію Королевскаго Величества и всехъ чиновъ Речи Посполитой на Сейме собранныхъ.

А для большаго и достаточнагои основаннаго обнадеживанія, что то все, что съ повеленія Великаго нашего Государя его Королевскаго Величества Государя нашего милостиваго и Речи Посполитой мы великіе полномочные послы, вышеимянованные, Великаго Государя, Его Царскаго Величества, съ Бояриномъ и съ Думными Дьяки во исполненіе Андрусовскаго заприсяженнаго договору учинили и постановили отъ Наияснейшаго и Великаго нашего Государя Яна Казимира, Божіею милостію Короля Польскаго и Свейскаго, Великаго Князя Литовскаго, Русскаго и иныхъ его Королевскаго Величества, Государя нашего милостиваго и отъ всехъ чиновъ Речи Посполитой обоего народу, Короны Польской и Великаго Княжества Литовскаго, такожде и отъ Великаго Государя, Божіе милостію Царя и Великаго Князя Алексея Михайловича, вся Великія, Малыя и Блыя Россіи Самодержца, и многихъ Государств и земель восточныхъ и западныхъ и северныхъ Отчича, Дедича, Наследника, Государя и Обладателя, Его Царскаго Величества во всехъ статьяхъ додержано будетъ, и то постановленіе крепкое и непорушемое бытии имеетъ, до котораго постановленія мы, его Королевскаго Величества и Речи Посполитой великіе послы руки своимъ подписавъ, печати наши приложили есмы, а потомъ и присягою нашею, общею съ обеихъ сторонъ, подтвердили есмы и сими записми Его Царскаго Величества съ Бояриномъ, и Думными Дьяки посольскими розменилися есмы.

//734//

449. – Маія 5. Жалованная грамота козакамъ Харьковскаго полку. – О предоставленіи имъ, вмѣсто годоваго жалованья, разныхъ пошлинъ.

Божіею милостію, Мы, Великій Государь, Царь и Великій Князь Алексій Михайловичъ, всея Великія и Малыя и Блыя Росіи Самодержецъ, и многихъ Государствъ и Земель Восточныхъ и Западныхъ Сверныхъ отчичъ и ддичъ и Наслдникъ и Государь и Обладатель, пожаловали есмя Блогородскаго полку Харьковскаго Полковника Григоія Донца и его полку Старшину и все посольство, за ихъ къ Намъ Великому Государю, къ Нашему Царскому Величеству прежнія и ныншія службы и за разореніе, что имъ учинилось отъ измкниковъ Черкассъ и отъ Крымскихъ и отъ Нагайскихъ Татаръ, посл измны Ивашка Брюховецкаго и за осадное сидніе, велли имъ, вмсто Нашего Государева годоваго денежнаго жалованья, отдати оброки, которые на нихъ довелись взять съ промысловъ ихъ съ котловъ виийхъ съ пивныхъ и съ

шинковъ по Блогородскому окладу 173 году на наншній 177 годъ, восемь сотъ сорокъ девять рублей, да съ доимки на прошлые годы по ныншній 177 годъ тысячу три ста семдесятъ шесть рублевъ съ полтиною, всего на ныншней 177 годъ и на прошлые годы, двъ тысячи двести двадцать пять рублевъ съ полтиною; а въ иныхъ городхъ того Харьковскаго полку съ такихъ же промысловъ оброки и се время были не положены; а тми промыслы, тхъ городовъ жители промышляли безоброчно и по се время, и впредь для Нашей Великаго Государя полковья службы, пожаловали Мы, Великій Государь, Наше Царское Величество, велли имъ вмсто Нашего Государева годоваго жъ денежнаго жалованья, такими промыслы въ городхъ Харьковскаго полку промышлять безоброчно, чтобъ имъ было съ чего Наша Великаго Государя полковая служба служить, и имъ Харьковскому Полковнику Григорію Донцу и всей Старшин и Черкассамъ того. Харьковскаго полку будутъ, видя къ себ нашу Великаго Государя, Нашего Царскаго Величество премногую и превысокую милость и жалованья, Намъ Великому Государю, нашему Царскому Величеству и Нашимъ Государскимъ благороднымъ дтямъ, благоврному Царевичу и Великому Князю Алексю Алексевичу всея Великія и Малыя и Блыя Россіи, и благоврному Царевичу и Великому Князю Оеодору Алексевичу всея Великія и Малыя и Блыя Россіи, и благоврному Царевичу и Великому Князю Симеону Алексевичу всея Великія и Малыя и Блыя Россіи, и благоврному Царевичу и Великому Князю Ивану Алевсевичу всея Великія и Малыя и Блыя Россіи, и Нашимъ Государскимъ Наслдникамъ, и впредь служить врно и надъ изминиками Черкассы и надъ Татары промыслы и поиски чинить со всякимъ усердствомъ и радніемъ, и въ полки города къ Бояромъ Нашимъ и Воеводамъ про непріятельскіе замыслы и приходы и про все чинити ыдомости подлинныя, и во всемъ Намъ Великому Государю, Нашему Царскому Величеству и Нашимъ Государскимъ бла-

823

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ и ВЕЛИКАГО

7177

1669

Городнымъ и Наслдникамъ всякаго добра хотть и искать лучшаго, и службу свою совершать и свыше прежняго; а служба ихъ, у Насъ Великаго Государя, у Нашего Царскаго Величества, забвенна не будетъ.

824

478. - Юля 28. Грамота Низовому Войску Запорожскому. – О преданіи забвенію учиненнаго или въ Запорогахъ смертоубійства; о писаніи Демьяна Многогртышнаго Гетманомъ Запорожскимъ, а не Стъверскимъ; съ обнадеженіемъ, прислать Войску двтъ пушки, свинцу и пороха.

Божіею милостію, отъ Великаго Государя Царя и Великаго Князя Алекся Михайловича, Всея Великія и Малыя и Блыя Россіи Самодержца, и многихъ и сверныхъ отчича и ддича и Наслдника и Государя и Обладателя, Низоваго войска Запорожскаго Михайл Ханенку и всему будущему Низовому войску Наше Царскаго Величества милостивое слово.

Въ ныншнемъ во 178 году Юля въ 20 день къ Намъ, Великому Государю, къ Нашему Царскому Величеству въ лист твоемъ Михайлов, чрезъ посланцев твоихъ, Полковника Степана Обиды съ товарищи, писано: слухъ вамъ отъ достоврнызь людей доходить, что Мы Великій Государь, Наше Царское Величество съ его Королевскимъ Величествомъ, егда въ соединеніи Христіанской братской любви и въ згод къ Богу пріятной пребыввъ, высококрпкую Нану Царскаго Величества руку за охраненіе себ соизволили имти, и совершенно съ любезною отчизною всея Польши и со всмъ Посполитыя Рчи поспольствомъ во охраненіе и въ державу вручили; выже, изъ древнихъ лтъ воинскіе люди войско Запорожское, о толико пріятномъ и всему народу

Томъ I.

106

прибыльномъ соединеніи и любезной згод съ Нами, Великимъ Государемъ, съ Нашимъ Царскимъ Величествомъ его Королевскаго Величества и совокупленіи всхъ Христіанъ воедино послышавъ, вы же, яко сынове единоутробные матере Церкви Восточныя, будучи Нашего Царскаго Величества сее стороны Днпра войска Запорожскаго съ подданнымъ Гетманомъ съ Демьяномъ Игнатовичемъ единыя мысли, утшились о семъ вы вс единомушно, здравую о разпространеніи Христіанства и цлости Божіихъ церквей между собою Раду учинивъ, прибгаете ко источнику всякихъ благъ, къ Намъ, Великому Государю, къ Нашему Царскому Величеству, яко высокопарящаго орла, покрывающаго птенца своя, къ милостивому Нашего Царскаго Величества жалованію любовно и охотно бьете челомъ, и желая Намъ, Внликому Государю, Нашему Царскому Величеству и всей купно по крест Господни братіи, гд ни есть по изволенію Божію обртающихся, яко самъ

себ такъ прибыльнаго дла, дабы войско Запорожское высокія нашего Царскаго Величества руки, также и Королевскаго Величества, пребывая въ страхъ воюющего на Христіаны непріятелю и на вчную его пагубу, а на славу Намъ, Великому Государю, Нашему Царскому Величеству и на оборону православной Христіанской вр и разаренной Украин, всегда гласно и во всемъ свт изобильно было, и Намъ, Вели-

841

ЦАРСТВОВАНИЕ ГОСУДАРЯ ЦАРЯ И ВЕЛИКАГО

7178

1670

кому Государю, Нашему Царскому Величеству по письму вашему о всемъ вдомо: и Мы, Великій Государь, Наше Царское Величество, тебя Михайла Ханенка и войско Низовое, что Намъ, Великому Государю общаетесь впредь служить, жалуемъ, милостиво похваляемъ. А что вы противъ Насъ, Великаго Государя, Нашего Царскаго Величества противность учинили и не службу свою показали, и въ войскъ въ Запорогахъ Нашего Царскаго Величества Стольника Евоима Лодыженскаго и иныхъ Нашего Царскаго Величества людей, которые при немъ были, безвинно побили и животы ихъ пограбили, и ва то учинили, забывъ страхъ Божій, на чемъ вы Намъ, Великому Государю, нашему Царскому Величеству предъ святымъ Евангеліемъ вру учинили, и Нашу Государскую милость, забыли, и то вашимъ присланнымъ Степану Обд съ товарищи, по Нашему Великаго Государя указу выговаривано, и для Нашего Государскаго Величества подданнаго Гетмана Демьяна Игнатовича и всего войска Запорожскаго, Мы, Великій Государь, Наше Царское Величество жалуемъ, вины ваши отпускаемъ, для того, что то убойство учинилось отъ неразумныхъ и легкомысленныхъ людей, и впредь т ваши вины у Насъ, Великаго Государя воспомяновенны не будутъ. Да вы жъ пишете к Намъ, Великому Государю, къ Нашему Царскому Величеству въ лист своемъ Нашего Царскаго Величества Гетмана Демьяна Игнатовича Гетманомъ Сверскимъ, а по Нашему Царскаго Величества указу и по войсковому праву, обран онъ на сей сторон всего войска Запорожскаго Гетманомъ, и о томъ къ вам на кошъ по указу Насъ Великаго Государя, Нашего Царскаго Величества...; и впредь бы вамъ Нашего Царскаго Величества Гетмана Демьяна Игнатовича писати Гетманомъ Запорожскимъ, а не Сверскимъ, и роебывати съ нимъ, и со всемъ войскомъ Запорожскимъ въ любви и совт, и Намъ, Великому Государю, Нашему Царскому Величеству служить, так же и брату Нашему, Великому Государю Михаилу, Божію милостію Королю Польскому и Великому Князю Литовскому и иныхъ, какъ въ статьяхъ межъ Насъ, обоихъ Великихъ Государей, чрезъ нашихъ Царскаго и Королевскаго Величествъ пословъ и

коммисаровъ, въ Андрусов учинено. Да Намъ же, Великому Государю, Нашему Царскому Величеству Нашего Царскаго Величества Отець и богомолецъ Святїшїй Іоасафъ, Божїею милостїю Патріархъ Московскїй и всея Руссіи, и Наши Царскаго Величества ближніе Бояре о васъ, войск Низовомъ челобитье доносили, чтобъ Мы, Великїй Государь, Наше Царское Величество пожаловали, велли вамъ дати, на оборону на непрїятелей вашихъ, дв пушки и пушечныхъ и всякихъ войсковыхъ запасовъ, пороху, свинцу и на войско суконь: и Мы, Великїй Государь, Наше Царское Величество, по Своему Государскому разсмотрнїю и по вашей впредь служб, велимъ Свїй Царскаго Величества милостивый указъ учинить и велимъ прислатьвъ войско пушки и пушечные запасы, свинець, порохъ и сукна, какъ Наша Великаго Государя о томъ воля будетъ; а присланныхъ твоихъ Полковника Степана Обду съ товарищи пожаловавъ Нашего Царскаго Величества жалованьемъ, велли отпустить, не задержавъ.